

DAGENS FRÅGOR

Den 14 december.

Brudkronan och konungakronan. När konung Georg IV av England och Hannover på sommaren 1830 lämnat detta jordiska, skrev Times i sin nekrolog: »Vi tvivla på att det inom eller utom det brittiska riket finnes någon, som sörjer över konungens frånfälle.» Att den avlidne sålunda lyckats nå det hart när ouppnåeliga målet att överträffa faderns impopularitet, berodde icke i främsta rummet på hans politiska verksamhet, hans älskvärda sätt att konspirera med whigpartiet under sin kronprinstid, endast för att såsom regent och konung övergiva de gamla vännerna. Avgörande voro i stället omständigheterna i samband med konungens äktenskap.

År 1795 hade Georg III tvingat sin son att ingå äktenskap med prinsessan Carolina av Braunschweig-Wolfenbüttel. Partiets beskaffenhet framgår kanske bäst därav, att kronprinsen tio år tidigare ingått ett hemligt morganatiskt äktenskap med en dam vid namn Mrs. Fitzherbert och under åtta år efter sitt officiella giftermål fortsatte att leva tillsammans med denna sin första hustru, utan att därför neka sig något i avseende på erotiska tidsfördriv. Tre månader sedan prinsessan Carolina i januari 1796 skänkt honom en dotter övergav han henne slutgiltigt. Av lätt begripliga skäl ansåg hon sig befriad från de krav den kungliga värdigheten skulle ha ställt på henne och förde under åtskilliga år ett i någon mån bohémartat liv på utrikes resor. Sedan hennes man 1820 uppstigit på Englands tron, återvände hon emellertid till London och krävde under folkets bifall erkännande av sina rättigheter såsom drottning. Konungen lät där- efter sina ministrar inför överhuset framlägga en begäran om äktenskapsskillnad, men den bevisning för drottningens otrohet som man sökte förebbringa befanns hopplöst otillräcklig, vittnena invecklade sig i motsägelser under korsförhöret och hela företaget måste övergivas, ej minst därför att en revolution tycktes hota. I stället beviljade parlamentet drottningen en pension, vilken hon likväl aldrig kom att uppbära, emedan hon avled redan 1821, sedan hon vid konungens kröning detta år gjort ett försök att infinna sig men med våld utestängts från Westminster Abbey. Mrs. Fitzherbert levde däremot i högönsklig välmåga ända till år 1837.

Det var sålunda knappast något särdeles lätt företag för drottning Victoria att skaffa konungahuset moraliskt anseende i landet, i synnerhet som Georg IV ingalunda varit den ende som komprometterat det samma. Under sina tidigare år fick hon hålla till godo med också mycket närgångna yttranden, kanske kulminerande i Punch's skämtbild med texten: »There was a Royal Lady who lived in a shoe, She had so many children that she didn't know what to do.» Om hon likväl lyckades, var det helt säkert därför att de borgerliga dygder hon och prinsen-gemålen företrädde passade så utomordentligt väl för tiden.

Några mindre skandaler med tronföljaren, vilken bl. a. inkallades som vittne (ej svarande) i ett skilsmässomål, väckte bekymmer för framtiden, men innan Edward VII vid femtionio års ålder fick bestiga tronen hade han hunnit stadga sig, och ej ens det viktorianska pryderiet kunde längre finna något att anmärka mot hans privatliv.

Dessa bilder ur det engelska konungahusets äldre historia ha sitt intresse som bakgrund till den nu pågående krisen. Konung Edward VIII och ej minst hans konungarrike skulle helt säkert ha varit att lyckönska, om han fått vänta på kronan lika länge som farfadern; å andra sidan framstår ju hans beteende i en närmast förklarad dager i jämförelse med Georg IV:s.

Varför har då den anglosaxiska opinionen så kraftigt reagerat mot konungens ifrågasatta äktenskap med en amerikansk societetsdam? Anledningen är klar: hennes två tidigare äktenskap, båda upplösta genom skilsmässa och det sista så nyligen, att man väl icke utan skäl förmodat att förhållandet till konungen varit orsak till brytningen. I och för sig skulle ett kungligt äktenskap med en dam av borgerlig härkomst helt säkert ha väckt ett jubel, i jämförelse varmed minnet av alla tidigare furstebrolopp förbleknat, och tillgången på prinsessor är i efterkrigstidens Europa icke heller så stor, att något dylikt skulle ha varit annat än ytterst naturligt. Men läget är nu onekligen ett annat. Trots allt lever hos det engelska folket, och ej minst i besittningarna bortom haven, kvar mycket av den viktorianska andan. Det är betecknande, att höga anspråk i England pläga resas även på regeringsmedlemmarnas privatliv. Konungens tidigare liv har icke heller varit av den beskaffenheten, att man är helt övertygad om att det endast är den oskyldiga och ljusblå romantiken som ligger bakom hans envisa fasthållande vid en giftermålsplan, om vilken intet ord yttrades, innan hans tronbestigning var ett fullbordat faktum, men som å andra sidan nödvändigt måste genomföras före kröningen. Man skulle annars ha kunnat tycka, att saken skulle ha kunnat ordnas lättare och mera smärtfritt genom en avsägelse från tronföljden, medan Georg V ännu var i livet; eller, alternativt, att åtminstone något år skulle ha kunnat få förflyta mellan Mrs. Simpsons senaste skilsmässa och den kungliga förmälningen.

I själva verket är det likväl tämligen likgiltigt, vilken moralisk ståndpunkt man intar till frågan, och det gör närmast ett löjligt intryck att studera det lidelsefulla ståndpunktstagande för och emot, varpå exempel icke saknas hos tidningspressen t. o. m. i vårt avlägsna land. Det må vara riktigt som den gamle och alltmera jul-tomteliknande Lansbury, glömsk av arbetarerörelsens programmatiska saklighet, i hastigheten yttrade, att ingen konung upplevat en mera vacker och romantisk kärlekssaga; man må med aldrig så stor rörelse läsa den inblandade damens egen melodramatiska, om god reklamteknik vittnande förklaring, att »konungen ensam skall vara min domare»; kvar står i alla fall det faktum, att hela episoden skakat konungamaktens auktoritet. När Stanley Baldwin hårdnackat

vägrat att ge efter vare sig för konungens påtryckningar eller för pöbelns demonstrationer, råder ingen tvekan om att han handlat i överensstämmelse med den engelska medelklassens instinkter; och som bekant är det i England än mera än i Sverige medelklassen, som utgör opinionsbildningens tyngdpunkt. Och när vår socialistpress tagit Edward VIII:s parti, ligger det nära till hands att sammanställa dess ståndpunktstagande därmed, att konungadömets avskaffande fortfarande står kvar som en punkt på den svenska socialdemokratins program. Vårt regeringsorgan konstaterar också glädjestrålade, »att vad som bryter förtrollningen kring den monarkiska legenden kan lätt ge ett dråpslag mot monarkin som institution».

Ty konungamaktens ställning är betydligt ömtåligare nu än den var på Georg IV:s tid. Den moderna pressens karaktär kastar ett obarmhärtigt ljus över de högstas privatliv, och vad som icke får skrivas i engelska tidningar står i stället i de amerikanska. Parlamentarismens doktriner ha gått våra dagars engelsmän i blodet, och till dessa hör, att monarkens främsta uppgift är att vara en förebild för sitt folk. Konungayrket hör i våra dagar varken till de bekvämate eller till de roligaste, men här liksom eljest gäller, att yrkets krav måste gå före privatlivets. Lika väl som många enkla medborgare måste avstå från skilsmässa och nytt äktenskap därför att de icke ha råd att underhålla två familjer, lika väl reser den engelska opinionen kravet på att konungen skall avstå från ett äktenskap, som gör det svårt eller omöjligt för honom att lösa de kungliga uppgifterna — bortsett nu från de uppagiterade plakatbärarna i huvudstaden. Vad Rothermere-pressens gråtmilda läsare kalla romantik, det kalla kärvare bedömare ur alla samhällsklasser i stället ansvarslöshet. Och det är de senares uppfattning som betyder något, därför att den blir bestående medan de förra hinna ändra mening något tiotal gånger.

Den engelska monarkien är icke heller någon quantité négligeable. Trots det parlamentariska statsskicket kan konungen betyda mera än någon premiärminister för det brittiska rikets fasthet och sammanhållning. Alldeles särskilt gäller detta i våra dagar, sedan imperiets karaktär genom 1931 års Statute of Westminster så radikalt förändrats. Parlamentet i London kan icke längre lagstifta för någon dominion, som icke själv begärt en dylik lagstiftning, och ej heller kabinettet i moderlandet har någon makt över dominiereregningarna. Den engelske konungen är en parlamentarisk monark, men i förhållande ej blott till det engelska parlamentet och kabinettet, utan lika mycket för Kanada, Sydafrika, Australien, Nya Zeeland och delvis även Irland. Imperiets utrikespolitik är i huvudsak gemensam, men på grundval av rådplägnings och samarbete mellan konungens rådgivare i dess olika delar. Klart är, att konungens personliga auktoritet under dylika förhållanden kan betyda oändligt mycket. Även om han mot förmodan kunnat få åtnjuta oförminskad popularitet i England och icke blott i London och Wales, synes det vara ofrånkomligt att han på några få veckor lyckats omintetgöra allt vad han vun-

nit med sina mångomtalade besök i rikets skilda delar. Världsricket bindes samman av sköra och knappast synliga trådar. Om dessa slitas av, kunna följderna bliva katastrofala för den anglosaxiska folkgruppen i dess helhet.

När exkonung Edward på kvällen den 11 december 1936 i radio tog avsked av sitt folk och sitt imperium, betydde det lösningen av en allvarlig kris — sannolikt, sedan händelserna tillspetsat sig, den enda möjliga lösningen. Men trots att han betecknade förklaringen såsom ett uttryck för sina egna innersta tankar, råder ingen tvekan om, att det är den parlamentariska ministären som haft avgörandet i sin hand. Baldwin, med sin moraliska instinkt och sitt lugn i den personligen påfrestande situationen, en typisk representant för John Bull, har satt sin vilja igenom, och all opposition har förstummats. Churchills, Maxtons och andras försök att fiska i grumligt vatten ha skamligt misslyckats. Man torde icke taga alltför mycket miste, om man spårar premiärministerns hand också i den sista deklarationens formuleringar.

Därmed har också den yttersta konsekvensen dragits ur det parlamentariska styrelsesättet. Ännu 1914 diskuterades under den irländska krisen möjligheten av att konungen skulle kunna uppträda självständigt, mot sin ministär, och särskilt på den konservativa sidan funnos många förespråkare för ett dylikt tillvägagångssätt. Nu uttalades bestämt, att någon författningskonflikt mellan monarken å ena sidan och ministären eller parlamentet å den andra icke vidare kan få komma i fråga. Talar ryktet sanning, ha Edward VIII och Winston Churchill umgåtts med statsk uppsplaner, och man förstår då mer än väl att en dylik förklaring ansetts nödvändig. Måhända har den även krävts av arbetarepartiet som villkor för dess lojalitet mot regeringen.

Har då konungamaktens ställning försvagats? Vid drottning Victorias död uttalade underhusets dåvarande ledare, Arthur Balfour, som sin mening att »kronans betydelse i vår författning är en faktor som är stadd i ökning, icke i minskning». På sätt och vis bestyrka de senaste dagarnas händelser denna iakttagelse, så till vida som konungens personliga integritet visat sig betyda mera än någonsin förr. Likafullt är det ofrånkomligt, att monarkien fått en chock. Sista gången det i England talades om abdikation var 1688, och då åtföljdes tronskiftet av genomgripande förändringar i monarkiens ställning. Det ligger i sakens natur, att institutionens glans även denna gång mattats högst betydligt. Konstaterandet av att kronan kan tillfalla en man eller kvinna, som icke personligen håller måttet, innebär en hård stöt, något som är desto allvarligare i betraktande av att lugnet och sammanhållningen inom världsväldet till så stor del beror på konungens insats; detta trots att han aldrig till det yttre får framträda utan skyddet av en konstitutionell regering. Av mindre betydelse är, att De Valera i hägnen av förvirringen fått genomföra sin efterlängtade irländska författningsreform och därmed så gott som fullständigt frigjort sig från imperiets kontroll. Den förlusten

torde ej vara svår att överleva. Det är de framtida konsekvenserna i imperiets olika delar, som man undrar över.

Det brittiska riket utgör ännu den lagbundna frihetens säkra värn i Europa. Skall det så förbli? Det finnes ej skäl till alltför dystra aningar; men nog kände man sig något säkrare före de senaste händelserna. Hitlers osjälviskhet och höga privatmoral ha varit en av hans och nationalsocialismens största tillgångar hos det tyska folket. Brister konungahuset i dessa stycken, kan vägen lätt nog banas för en diktator. Här ligger väl också den yttersta grunden till att Edward VIII måste abdikera.

Gifta kvinnors yrkesarbete. Frågan om de gifta kvinnornas yrkesarbete har på senaste tiden blivit brännande. Orsaken härtill är närmast den inom vissa företag rådande praxis, enligt vilken de kvinnliga tjänstemännen vid giftermål avskedas. I och för sig måste det betraktas som en fördel att problemet nu kan behandlas under en högkonjunktur och utan den hektiska stämning, som under svårare arbetslöshetsperioder utlöser en i hög grad fientlig inställning mot gift kvinnas förvärvsarbete utom hemmet.

Skulle man försöka avlyssna den allmänna opinionen synes det råda tämligen stor enighet om att de kvinnor, som av ekonomiska skäl även efter giftermål behöva stå kvar i arbetet eller vilkas män utan hustruns inkomster omöjligen kunde bilda hem, böra beredas tillfälle till fortsatt arbete. Där så ej är fallet, anses det oftast vara mest önskvärt att kvinnorna som gifta helt ägna sig åt hemmen med allt vad därmed sammanhänger. En viktig faktor, som emellertid därvid ej alltid tillräckligt beaktas, är att yrkesarbetet för ett stort antal kvinnor utgör en andlig tillgång, som dessa helt enkelt ej ha råd att mista. I viss mån räknar man redan med detta, när det t. ex. gäller kvinnor med relativt lång och dyrbar utbildning eller med kvinnor, som genom egen duglighet arbetat sig upp till en ansvarsfull post. Själva utbildningskostnaderna t. ex. för kvinnliga läkare, advokater, lärare m. fl. äro sådana, att de i högre grad än eljest rent ekonomiskt motivera ett fortsatt yrkesarbete och därmed förenade inkomster, vartill kommer det ändamålsenliga i att deras — ofta med statsmedel möjliggjorda — utbildning bättre tillvaratages för samhället.

Såväl när det gäller hustrur till män med låga inkomster som när det är fråga om kvinnor med hög utbildning eller mera krävande uppgifter kan det numera icke gärna i princip råda olika meningar om det önskvärda i att deras förvärvsarbete ej må hindras.

Erfarenheten visar emellertid, att även stora mängder av de kvinnor, som ej tillhöra dessa kategorier, trots allt både vilja och på allt sätt försöka kvarhålla sitt arbete. Orsakerna härtill äro naturligtvis mångskiftande och ytterst svåra att analysera. De kunna t. ex. ligga däri, att hemarbetet efter teknikens inträngande i de moderna stadslägenheterna i många fall ej ger mycket verksamma husmodrar full sysselsättning. De kunna också sammanhänga därmed, att

många kvinnor — hur högt de än i övrigt skatta hemlivet — icke vilja eller kunna tillägna sig det för hemarbetet nödvändiga in-tresset och kanske »handlaget». Orsakerna bottna ofta däri, att man sätter ett större materiellt välstånd högre än andra värden och därför önskar åtnjuta s. k. dubbla löner, något som i t. ex. Stockholm med dess ofta låga tjänstemannalöner och dyra levnadsomkostnader ej kan förvåna. Härunder faller den kategori kvinnor, som rynka på näsan åt köksbestyr och gärna överlåta dessa åt hembiträden. Ett av de viktigaste skälen är slutligen fruktan för den osäkerhet, som kan uppstå i och med att hustrun vid giftermålet lämnar eller nödgas lämna sitt arbete och familjen därigenom uteslutande hänvisas till att leva på mannens kanske otrygga inkomster.

Vill man söka tänka igenom problemkomplexet, kommer man nog alltför till den slutsatsen, att det från många håll anbefallda receptet att kvinnorna vid giftermål helst böra upphöra med sitt yrkesarbete bra mycket påminner om det slags patentmediciner, som endast kunna göra ont värre. Motiverar man nämligen avstängningsreceptet med att hänvisa till befolkningsfrågans läge, är det möjligt att en avstängning av de gifta kvinnorna leder till ett resultat, rakt motsatt det åsyftade. Ty därest önskan om större säkerhet och högre standard som villkor för barnalstring verkligen är en realitet — vilket säkert är svårt att förneka för envar, som känner tidsförhållandena och tidsandan — kan man befara, att en inskränkning av de gifta kvinnornas yrkesarbete medför, att det kommer att födas färre och ej flera barn. I avvaktan på resultaten av 1935 års särskilda folkräkning bjuder dock försiktigheten att på denna punkt ej tillåta sig alltför generella hypoteser. Likaså kan man ej undgå farhågan för att ett kringskärande av gift kvinnors förvärvsarbete kan framkalla eller öka de förbindelser, som formellt sett icke ha äktenskaps karaktär. Man kan med rätta reagera mot detta hot om konkubinät och däri se en upplösningstendens — helst om det är fråga om personer, som mycket väl skulle kunna leva på mannens inkomster. Men betraktar man familjen som samhällets viktigaste grundval, kan man knappast rekommendera ett medel, som kunde vara ägnat att försvaga denna.

Även om någon aldrig så mycket skulle anse utvecklingen i vissa hänseenden olycklig och med tanke härpå krävde en omvärdering av gamla livsvärden, kan man dock icke komma förbi faktiska realiteter. Den aktuella frågan blir därför egentligen blott en, att finna de praktiska åtgärder, som läget kräver.

Med hänsyn till otrygghetsrisken vore det en tänkbar utväg att söka införa bestämmelser om att de gifta kvinnorna återfinge sina föregående anställningar i händelse deras levnadsvillkor på grund av mannens dödsfall eller sjukdom eller på grund av skilsmässa ändrades. I så fall skulle med största sannolikhet många av dem, som nu av fruktan för framtidsrisken ej vilja släppa sin anställning, vid ingående av äktenskap gärna helt ägna sig åt sitt hem. Vid statliga och kommunala företag borde det ej erbjuda större svå-

righeter att genomföra dylika stadganden om »återgångsrätt». Problemet ter sig mer komplicerat för de enskilda företagen, för vilka tvångsbestämmelser ej gärna kunna påbjudas, synnerligast som många företag ej äga någon större livslängd och dessutom kunna undergå äganderättsförändringar. Man skulle dock mycket misskänna den sociala förståelsen hos våra stora företagsledare, om de i de kanske få fall, som här kunna få betydelse, icke frivilligt skulle tillmötesgå en allmän önskan att förplikta sig att under vissa betingelser återtaga gifta kvinnor. Möjligen borde dylika bestämmelser kunna utsträckas till att gälla också de kvinnor, som önska återfå sitt arbete, när barnen vuxit upp och ej längre i samma grad som tidigare behöva moderns ständiga närvaro i hemmet. Det är dock knappast troligt, att något större antal kvinnor av sistnämnda anledning skulle söka sig tillbaka till den öppna arbetsmarknaden.

Även om en »återgångsrätt» funnes, skulle ett stort antal kvinnor av olika skäl komma att kvarstå i sitt yrkesarbete. Härvid måste det framstå som synnerligen önskvärt att kunna bereda dessa sådana lättnader, att de ej själva och därmed hem och samhälle bli lidande på att de alltför hårt pressas. Ofrånkomligen är det för närvarande alltför ofta ett verkligt problem, hur dessa kvinnor under någon längre tid skola kunna bära den merbelastning, som ansvaret för och i många fall också skötseln av ett hem måste utgöra. En lösning för dessa kvinnor vore att införa förkortad tjänstgöringstid i sådana fall, då detta av »företagstekniska» skäl kunde låta sig ordna. På sina håll har man redan försökt dylika anordningar, och tvivelsutan skulle åtskilliga större företag ha liknande möjligheter att gå de gifta kvinnornas intressen till mötes. I viss mån förekommer systemet redan i trafikverkens reservpersonal med dess begränsade tjänstgöringsskyldighet.

Från mera prononcerat kvinnosakshåll är man emellertid föga ivrig att förorda halvtidstjänstgöringen. Man anför från detta håll risken för att en sådan anordning skulle sänka den kvinnliga arbetskraftens värde, vilket i sin tur skulle försvåra ett realiserande av likalönsprincipen. Det skall här icke förnekas att en sådan risk förefinnes. Å andra sidan kan det tänkas, att de gifta kvinnornas arbetseffektivitet skulle ökas under den kortare tid de arbeta, vilket i sin tur skulle kunna motivera en relativt högre lön pr tidsenhet än vad nu är fallet. Härmed är givetvis icke sagt, att alla gifta yrkesarbetande kvinnor skulle ha lägre effektivitet än övriga kvinnor, utan blott att de till följd av sin dubbla arbetsbörda ofta belastas på ett sådant sätt, att arbetseffektiviteten helt naturligt blir lidande därpå, åtminstone om man ser till genomsnittet och ej endast till de övernormalt dugliga.

Även om många gifta kvinnor skulle lämna sitt arbete, blott de finge löften att eventuellt få komma tillbaka, eller också beredas förkortad utesysselsättning, kvarstå säkerligen åtskilliga fall, då alternativet blir helt arbete eller intet arbete alls. Att finna en generell lösning av detta liksom ovan berörda problem kan knappast tän-

kas. Efter den sista tidens opinionsyttringar och diskussionsinlägg torde man emellertid kunna påräkna en vidgad förståelse hos företagarna för spörsmålets allvar. Just därför att en schablonmässig lösning ej kan tänkas, måste ändamålsenligheten tala för att man efter hand och i mån av vunna erfarenheter söker sig fram på åsämjandets väg. Endast därigenom torde kraven på ett radikalt statsingripande med alla dess stela konsekvenser för arbetsmarknaden kunna hållas borta. Det sätt, varpå många företag sörja för sin personals pensionering, kan härvid uppställas som förebildligt.

Man behöver ej särskilt understryka angelägenheten av att de gifta kvinnorna vid barnsörd beviljas ledighet i nödig utsträckning och med det bistånd från det allmänna, som kan vara behövt. Dessa frågor komma väl redan nästa år på riksdagens bord, och liksom i befolkningskommissionen torde riksdagspartierna i princip vara eniga om behovet av en verklig mödrahjälp. Detsamma gäller helt visst också andra tänkbara och förnuftiga åtgärder till uppmuntran av äktenskapsbildning.

Hittills har man ofta hört sägas, att nativitetens fruktansvärda nedgång i en stad som Stockholm — och frågan om gifta kvinnors förvärvsarbete är ännu så länge främst ett städernas problem — skulle bero på de speciella förhållanden, som under senare år varit rådande, t. ex. hyreskostnaderna, trångboddhet, ofta förekommande otrygghet, fördröjda äktenskap o. s. v. I den mån, som samhället vidtog en serie åtgärder till förmån för familjebildning, mödrarna och de barnrika familjerna, och i den mån, som de gifta kvinnornas rimliga krav på anställning tillmötesginges, skulle man i konsekvens härmed ha rätt att utgå ifrån, att normala födelsetal åter skola kunna registreras. Eljest finge mycket av talet om ekonomiska och andra svårigheter en för kvinnornas samhällskänsla föga smickrande bakgrund. Qui vivra, verrea.

Kronan och pundet. I det internationella konjunkturförloppet har under de senaste månaderna en ny företeelse framträtt — en accentuerad stegring av vissa varupriser. Det är i synnerhet råvarornas prisutveckling, som i detta sammanhang tilldrager sig intresse. Ett mycket representativt uttryck för den process, varom här är fråga, erbjuder *Economist's* engelska råvaruprisindex, vari ingår noteringen för följande sjutton olika produkter, nämligen vete, majs, ris, fläsk, kaffe, kakao, smör, kokosolja, bomull, ull, tackjärn, bly, tenn, koppar, bensin, linolja samt gummi. Denna index, vilken hänför sig till prisläget den 18 september 1931, d. v. s. dagen för pundets lösgörande från guldet, som bas, visade under en lång tid en relativ konstans och steg sålunda med allenast 4,2 enheter, eller från 120,6 till 124,8, under tiden juli 1933 till juli 1934 samt stod ytterligare ett år senare — i juli 1935 — i 126,7. I slutet av juli i år noterades siffran 140,4, men redan i slutet av oktober uppnåddes en nivå, som låg 45,7 % över den vid bastidpunkten gällande. Det märkliga är, att intet av de i indexen ingående varuslagen förblivit oberört av prisstegringen, och att denna blott i fyra

Dagens frågor

fall understeg 20 %. En än snabbare höjning inträffade härefter under november månad; indexsiffran ökades med ytterligare drygt 5 enheter och nådde talet 150,9. Mest framträdande var ökningen under de sista fyra veckorna för kakaonoteringen, vilken höjdes med ej mindre än 35 %, men även vete- och gummipriserna ha visat en kraftig stegring, vilken för vetets vidkommande säkerligen delvis influerats av de engelska planerna på en betydande upplagring av denna viktiga livsförnödenhet såsom reserv i händelse av krigsutbrott.

Ett till tendensen likartat ehuru ej fullt så brant förlopp uppvisar utvecklingen av Economist's *allmänna* engelska grosshandelsprisindex, omfattande 58 olika varuslag. Från 108,1 enheter i juli 1933 steg densamma till 109,5 i juli 1934, till 112,7 i juli 1935, nådde i juli innevarande år siffran 118,7 och var den 25 sistlidne november upp i 126,3.

Företeelsen är, såsom antytt, icke av isolerad karaktär utan uttryck för en internationellt fortlöpande process, vilken — ehuru med växlande styrka — reflekteras i nästan alla de ekonomiskt ledande ländernas prisstatistik. Tyskland utgör i viss mån ett undantag; dess grosshandelspriser ha sedan i juli i fjol icke stigit med mer än 2 enheter. Som en motsatt ytterlighet framstår Frankrike; den franska partiprisindexen steg från slutet av juli i år till slutet av september med nära 10 enheter (från 86,6 till 96,4) och har sedan dess — om än i en under de sista veckorna retarderad takt — ytterligare höjts till 105,5. I Frankrike har denna utveckling — i förening med andra faktorer — redan påverkat levnadskostnaderna; index för dessa har nämligen, enligt den av Nationernas förbund publicerade prisstatistiken, i Paris stegrats från 84,4 under tredje kvartalet 1935 till 90,6 under motsvarande period detta år. Det är givetvis mot bakgrunden av bland annat detta faktum, som francdevalveringen avtecknar sig. I övriga länder äro förändringarna i uppåtgående riktning av levnadskostnaderna i allmänhet ännu icke framträdande; att sådana dock i realiteten kunna föreligga, ehuru de ännu ej kommit till statistiskt uttryck, har emellertid nyligen på vissa håll hävdats med avseende å läget i Förenta staterna.

Vid bedömandet av den internationella prisstegringens önskvärhet i närvarande läge måste hänsyn framför allt tagas till den allmänna konjunktursituationen i de särskilda av den ifrågavarande företeelsen berörda länderna. Då denna situation är i hög grad växlande, följer härav, att något enhetligt omdöme ej kan avgivas. En lång rad stater ha först nyligen börjat lösgöra sig ur depressionens järngrepp, och åtminstone Frankrike befinner sig ännu med avseende å produktionsvolymen i en lågkonjunktur; den senaste franska produktionsindex understiger med c:a 30 % 1929 års nivå. Och ehuru läget på sistone väsentligt förbättrats i Förenta staterna, återstå dock ännu 8 % till det nyssnämnda högvattenmärket. I båda dessa fall torde en viss prishöjning blott vara att hälsa med tillfredsställelse. Väsentligt annorlunda ligga förhållandena till i det s. k. sterlingblocket, främst i Sverige och England, vareist man redan under en avsevärd tidrymd kunnat glädja sig åt ett uppsving, vilket nu-

mera övergått i en markerad högkonjunktur. För vårt lands del be-lyses detta värtaligast genom det förhållandet, att den industriella produktionen nu ligger ej mindre än 32 % över 1929 års läge. I England är stegringen av produktionsvolymen sedan nämnda högkonjunkturår visserligen blygsammare men dock anmärkningsvärd nog; den ligger vid omkring 15 %. Dessa siffror för Sverige och England ge otvetydigt vid handen, att den i jämförelse med 1931—32 års bottenläge måttliga stegringen av prisnivån, som kännetecknat marknadsläget allt intill mitten av innevarande år, varit fullt tillräcklig för att utlösa en verklig uppblomstring inom näringslivet. Den därefter inträdda uppskrivningen av priserna kan däremot icke utan skäl misstänkas innebära en betydande risk för att produktionen skall stimuleras i sådan utsträckning att utvidgningar och nyinvesteringar komma till stånd, vilka på längre sikt komma att framstå såsom obefogade och skärpa ett kommande konjunkturomslag.

I det sålunda uppkomna läget och under betonandet av sambandet mellan penningpolitik och prisnivå har man på sistone i den engelska finanspressen livligt diskuterat riktlinjerna för den penningpolitik, som nu bör föras. Särdeles stort intresse har en av *Economist* anordnad enquête med en rad framstående engelska fackmän tilldragit sig. Av de hittills föreliggande svaren att döma är man tämligen ense om att en ytterligare prisstegring bör undvikas. Såsom ett viktigt hjälpmedel anbefalles härvid framför allt tullsänkningar, ägnade att kompensera den uppåtgående tendensen för råvarorna, vilka ju till övervägande del äro föremål för import.

Bland synpunkter av stort intresse, vilka framkommit, kan vidare nämnas, att man i allmänhet synes ovillig att förorda en räntestegring, enär en sådan förmenas å ena sidan skärpa den nedgång i byggnadsverksamheten, som på sistone gjort sig märkbar i England, men å andra sidan icke förmå hejda investeringarna i rustningsindustrien. Uppenbart är nämligen, att de engelska ekonomerna med stor oro betrakta regeringens upprustningsprogram med hänsyn till de följdverkningar, detsamma kan förväntas få på det ekonomiska området. Nästan enstämmigt avrådes från en finansiering på lånevägen av upprustningen och anbefalles i stället skärpt beskattning. »We should tax ourselves to the bone rather than risk further credit inflation», deklarerar sålunda med en expressiv vändning Mr. H. D. Henderson. Att en skattestegring rekommenderas såsom ett medvetet konjunkturpolitiskt instrument med uppgift att tjäna som en viss motvikt mot en av särskilda omständigheter betingad statlig investeringsverksamhet vid en tidpunkt på konjunkturkurvan, då en dylik verksamhet eljest om möjligt bör begränsas, är förtjänt av uppmärksamhet; det bör emellertid hållas i minnet, att det engelska skattesystemet, vilket i hög grad är baserat på en beskattning vid inkomstkällan, torde ha större möjligheter att fylla en dylik uppgift än exempelvis det svenska.

I linje med det Hendersonska resonemanget ligger den likaledes av de tillfrågade experterna i stort sett obestridda satsen, att de all-

Dagens frågor

männas arbeten, som speciellt anordnats mot arbetslösheten, nu böra i största utsträckning avvecklas och investeringsverksamheten här för kraftig reduceras; i stället böra planer upprättas för att kunna starta dylika företag, så snart ett omslag inträffat. Synpunkten är välkänd från den svenska debatten om krispolitiken.

När man åter kommer över till frågan om växelkurserna, är det slut med enigheten bland deltagarna i Economist's enquête. Henderson hävdar med skärpa, att de låga räntornas politik bör ha företräde framför de fasta växelkursernas. Påfordrar den förra en justering av de främmande valutornas notering, bör den företagas. En rakt motsatt ståndpunkt förfäktas lika kategoriskt av professor Gregory, medan de övriga tillsporda sväva på målet eller söka intaga en förmedlande ståndpunkt.

Såsom ett sammanfattande intryck av den engelska diskussionen torde kunna fastslås, att flertalet deltagare i densamma anbefallt en politik, som icke utan vidare innebär en garanti för pundkursens stabilitet i förhållande till framför allt dollarn, och att det förefaller tvivelaktigt, om man på de rekommenderade vägarna skall kunna helt undgå en inre inflation.

Än betydelsefullare är, att den politik, som faktiskt torde komma att följas av de brittiska myndigheterna, näppeligen kan förväntas komma att i önskvärd utsträckning verkligen begagna de av de citerade experterna anvisade korrektiven mot inflationsrisken. Det förefaller exempelvis knappast troligt, att några mera omfattande tullsänkningar komma att vidtagas eller att upprustningsbudgeten helt kommer att finansieras genom beskattning, slutligen icke heller att man är villig i tillbörlig omfattning begränsa och avveckla de allmänna arbetena.

Även om en mer avvaktande hållning kommit till synes i de uttalanden, som bl. a. professorerna Cassel och Ohlin nyligen gjort, synes det på ovan anförda grunder — såsom redan i en artikel i föregående nummer av denna tidskrift framhållits — bli särskilt angeläget, att den svenska valutapolitikens handhavare till övervägande upptaga frågan, huruvida den fasta pundkursen i fortsättningen liksom hittills bör vara ett av de främsta — i realiteten det allra främsta — målet för denna politik.

Jordbrukets arbetslöner. En erfarenhet, som bekräftas såväl under uppåtgående som under nedåtgående tider, är att jordbruket har de sämsta lönerna. I debatterna om arbetslöshetspolitiken har det varit en välgående anmärkning, att arbetslösa mångenstädes haft det bättre än lantarbetarna. Är det rimligt, frågar man, att de sysslolösa skola ha större inkomst än de arbetande? Man kan med fog vända om satsen och undra, om arbetslönen inom en stor och viktig näringsgren skall vara lägre än underhållet av arbetslösa. Det är ej arbetslösnerna över lag det här är fråga om utan blott de sämst betalades lön, och att dessa äro att finna bland lantarbetarna bekräftas av alla undersökningar i frågan.

Emellertid är skillnaden i lönesatser för lantarbetet på olika orter och i olika kategorier rätt avsevärd. Den fullständigaste och vetenskapligaste behandlingen av detta ämne återfinnes i en under Gösta Bagges, Erik Lundbergs och Ingvar Svennilssons namn utgiven undersökning. (*Wages, cost of living and national income in Sweden 1860—1930*, Stockholms högskolas socialvetenskapliga institut 1935.) Man finner där, att mellan perioderna 1860—1864 och 1910—1913, under vilka lönerna voro relativt stabila, de årliga lönerna i industri och bergsbruk stego med 195 %, medan lantbrukets dagslöner stego allena med 155 %. Från mediet av 90-talet och fram till världskriget var långtidstendensen för manslöner i lantbruket i stort sett likartad som i industri och bergsbruk. Arbetslönerna för lantarbetare och för industriarbetare stodo ännu åren närmast före världskriget ungefär i samma förhållande till varandra som vid 1870-talets ingång och förskjutningarna under krigstiden voro i det hela taget mindre än vad man kunnat vänta.

År 1920 började det stora prisfallet både på varor och tjänster, men först år 1922, då fredskrisens fulla verkningar visade sig, sjönko lantarbetarnas löner avsevärt mera än genomsnittet av industriarbetarlönerna. Bristen på mera omfattande kollektivavtal bland lantarbetarna har säkerligen bidragit härtill. Industriarbetarna lyckades relativt snart att efter hand förbättra sin lönenivå, vilket icke kan sägas hava varit fallet med lantarbetarna.

Nominallönen per år för industriarbetare m. fl. har enligt tillgängliga statistiska uppgifter sedan 1913 ökat med 60 % av utgångslönerna mera än lantarbetarnas inkomst, och förskjutningen hänför sig huvudsakligen till tiden efter 1921. Detta sakförhållande är så mycket märkligare, som under denna period den dagliga arbetstiden för industriarbetarna betydligt förkortats.

Vad den lokala spridningen av löner angår, så måste man ha i minnet, när man skärskådar genomsnittet för större distrikt, att lönespridningen inom smärre lokala enheter har varit ganska avsevärd. En karta, på vilken lönesatserna i skilda kommuner skulle markeras med särskilda färger, skulle utgöra en mosaik, i vilken det bleve nästan omöjligt att upptäcka några dominerande grundtendenser.

Man kunde vänta, att lönernas spridning i olika län i jämförelse med förkrigstiden nu skulle vara mindre. För en löneutjämning utgöra kollektivavtalen den viktigaste drivkraften. Och oavsett kollektivavtalen har ju arbetets gränsproduktivitet en immanent tendens att utjämna priser och löner. Ju starkare rörlighet inom det ekonomiska livet och ju strängare planmässighet, desto kraftigare utjämning. Men olikheterna äro likväl betydande.

De undersökningar, som gjorts beträffande lönenivåns lokala olikheter, lämna knappast någon hållpunkt för förklarandet av dessa. Jordbruksstrukturen tycks lika litet som naturförhållandena spela någon avgörande roll för löneutvecklingen. Kollektivavtalens lönesatser angiva i regel en medelnivå, vilket ej hindrar, att ofta nog vida lägre löner förekomma i gynnade jordbrukstrakter. Skillnaden

mellan olika orters arbetslön visar sig således mera beroende på de organisationssträvanden, som ligga bakom kollektivavtalen, än på naturförhållandena. Lönenivån regleras, här som på det industriella området, inom vida gränser av sociala och politiska faktorer. Jordbrukshjälpen till jordägarna har visat att inkomstfördelningen kan påverkas av en målmedveten näringspolitik. Ännu återstår att hjälpa den — jämte skogsarbetarna — mest nedtryckta klassen inom produktionen. Att åtgärder av regeringen planeras för reglering av jordbruksarbetarnas löner är bekant; huru utformningen blir återstår att se. Det behöver kanske ej bliva fråga om en löneförhöjning över lag, utan blott om en standardisering, som skulle bringa upp de mest vanlottade till medelnivån.

Problemets svårigheter ligga uppenbara; dels kan gällande avtalsfrihet försvåra en lösning, och dels måste ett ingrepp i avtalsfriheten medföra en fara för den inom jordbruket talrikt förekommande sekunda arbetskraften, som under nuvarande fria förhållanden ofta för nedsatt lön kan användas inom men som vid tvångslönesättning kan ställas utanför produktionen och öka det allmännas försörjningsbörda. Ett löftesgivande tecken för möjligheterna att ernå en lösning var lantarbetsgivarnas beredvillighet i år att tillmötesgå de anställdas önskemål om löneökningar. Strävan att utsträcka jordbrukshjälpen till jordbrukets lönearbetare måste framstå som ett önskemål höjt över alla partigränser. Innan jordbrukshjälpen inrymmer lantarbetarnas stora klass, är den endast en halvmesyr. Inför det ständigt aktuella hotet om landsbygdens avfolkning framstår det som ett synnerligen viktigt befolkningspolitiskt önskemål att med gemensamma krafter söka finna icke en valpolitisk utan en rationell lösning.

Domkval och pressmagnater. Den allmänna opinionen har nyligen varit utsatt för ett av de periodiskt återkommande upphetsningsförsök, som stå i samband med generalkonsul Torsten Kreugers försök att åstadkomma resning i Högbroforsmålet. Om själva den rättsfråga, som i detta fall varit under behandling, skall ej här ordas. Den är enligt allas samstämmiga vittnesbörd av utomordentligt invecklad natur, och ingen torde kunna förtänka den dömde att han med alla av lagen förutsedda medel söker åstadkomma en revision av domen. Att ansöka om resning innebär enligt sakens natur något helt annat än domkval.

Även de responsa, som de tre juris professorerna avgivit i målet, har föranlett livlig diskussion. I den mån någon berättigad kritik här kan förekomma bör den icke rikta sig mot personerna, utan mot det system som tillåter universitetens lärare att på detta sätt öka sina inkomster. Av skäl, på vilka det här ej finnes anledning att ingå, anse sig de juridiska fakulteternas professorer icke kunna åtnöjas endast med löneinkomsten, och lika väl som t. ex. litteraturhistoriker, historiker och andra socialvetenskapsmän ofta idka medarbetareskap

i tidningar och tidskrifter anse sig juristerna kunna få tid över till advokatverksamhet, låt vara huvudsakligen i den form som här påtalats. Allmänhetens uppfattning i detta fall har endast förvirrats genom den i grund felaktiga föreställningen, att professorerna skulle kunna yttra sig med någon annan auktoritet än den som tillkommer dem i deras egenskap av mer eller mindre framstående advokater, tillkallade för att biträda en part vid utförandet av hans talan.

Däremot synes det vara allt skäl att bestämt reagera mot den presskampanj, som igångsatts och bl. a. hänsynslöst utnyttjat professorernas insats. Att tryckfriheten skall få kasta ljus även över domstolarnas verksamhet, har vår grundlag uttryckligen fastslagit, och under de första decennierna av vårt statsskick hörde offentliggörandet av rättegångshandlingar och partsinlagor även till ordningen för dagen. Vid denna tid tillämpades även tämligen konsekvent bestämmelserna om att sådant offentliggörande skall innefatta båda parternas och domstolens yttranden i frågan, även om exempel aldrig saknats på ensidiga framställningar; med den moderna tidningspressens tillkomst ersattes ju även helt naturligt utgivandet av fullständiga rättegångshandlingar med de referat, vilka även tryckfrihetsförordningen förutsatt, ehuru under den för oss något främmande benämningen *species facti*.

Hela problemet har emellertid fått en annan karaktär genom tidningspressens kommersialisering. Den person, som mer eller mindre öppet står som ägare till en eller flera stora tidningar, kan under nutida förhållanden använda detta propagandainstrument för att kring sin process agitera upp en stämning, vilken är avsedd att skrämma domstolen till eftergift. Endast i de yttre formerna skiljer sig denna art av påtryckning från Falstaff Fakirs ryktbara »Salmonibrev»: »Om Herr Häradshövdingen icke dömer till min fördel i målet mellan mig och N. N., slår jag ihjäl Herr Häradshövdingen.» Det bör likväl anmärkas, att upphovsmannen till utpressningsförsök av den moderna typen kan vara hur öppen hjärtig som helst i fråga om sitt namn och sin adress, utan att, som Falstaff uttrycker det, »få se på den som tyckte att Ämål ändå var något». Bestämmelserna om domkval höra nämligen numera till lagens döda bokstäver, fränsett att straffet är alltför lindrigt för att kunna avskräcka personer med goda ekonomiska resurser.

I vissa delar av den socialdemokratiska pressen har man givit vederbörande sitt stöd för att därigenom få en utgångspunkt för ett allmänt angrepp mot domstolsväsendet och särskilt Högsta Domstolen. Man kan möjligen förvåna sig över att det groteska i situationen icke verkat avkylande på »arbetarepressens» skribenter: Torsten Kreuger är dock ingen proletär, icke ens sedan domstolens utslag gått honom emot, och att framställa en av det nutida Sveriges mest profit- och spekulationshungriga storkapitalister såsom det oskyldiga offret för plutokratiens förföljelse synes vara en väl halsbrytande konstruktion. Den sidan av saken har dock lämnats åsido, helt säkert på grund av den allmänna tendens att låta ändamålet helga med-

len, som sedan gammalt varit kännetecknande för övermodiga riktningar av såväl politisk som religionspolitisk art.

Och ändamålet är helt enkelt att misskreditera det »borgerliga» domstolsväsende, från vilket man kanhända befarar ett alltför strikt upprätthållande av lagarnas helgd gentemot de makthavandes för all del mycket rundlynta godtycke. Åtminstone tidigare har tanken på folkvalda och avsättliga domare därvidlag även framställts såsom en naturlig konsekvens av demokratiens slutliga genomförande. Att erfarenheterna från Förenta Staterna, det enda land där ett dylikt system under någon längre tid tillämpats, vittna om den laglöshet och den korruption som blir följden av denna anordning, har därvid helt förbisetts. Eller är det något dylikt man vill åstadkomma? I så fall torde det finnas allt skäl för den sansade opinionen att sätta sig till kraftfullt motvärn, ej minst därför att missförhållanden på detta område skapa den bästa tänkbara jordmån för antidemokratiska rörelser av det ena eller andra slaget.

Den viktigaste förevändningen för denna attack mot domstolarna har man hämtat ur det förhållandet, att Högsta Domstolens medlemmar genom sin härkomst och uppfostran skulle vara predisponerade i »borgerlig» riktning, och att domstolens opartiskhet sålunda endast skulle finnas till på papperet. Erfarenheterna från arbetsdomstolen, vars ordförande, själv medlem av en gammal ämbetsmannasläkt, ej minst från arbetarepartens sida vunnit oskrymtad uppskattning av sin insats, giva vid handen att omständigheter av detta slag betyda ganska litet i jämförelse med den gamla svenska domaretraditionen. Visserligen finns det domare, vilka på grund av obändigt lynne eller liknande icke alltid visa tillbörligt sinne för domarekallets höghet, men något exempel på att dessa kommit så långt som till Högsta Domstolen torde i varje fall icke kunna uppdrivas från de senaste sjuttiofem eller hundra åren, än mindre finns det skymten för någon grund att rikta anklagelser av antydd art mot domstolen i dess helhet. Den verklighetsfrämmande karaktären av hela resonemanget framgår ej minst av att man för att styrka dess giltighet måst välja ett så långsökt exempel som Kreugerprocessen.

Naturligtvis kan det förekomma att misstag begås även i konungens högsta domstol. Det Hörnströmska arvsmålet gav nyligen ett bevis för denna mänskliga ofullkomlighet. Erfarenheterna t. ex. från Landskrona stads kommunalförvaltning åter visa, att även demokratiskt valda förtroendemän kunna göra sig skyldiga till både slarv och ännu mera komprometterande saker. Den tid kan komma, när vår lagliga ordning, av vilken ej minst den svenska arbetareklassens välfärd till så stor del beror, behöver allt det skydd den kan få av domstolarnas auktoritet. Är det verkligen någon mening i att med utgångspunkt från förlegade marxistiska dogmer undergräva ett av de säkraste värnen för det demokratiska svenska samhällets bestånd? En sansad kritik mot uppenbara missgrepp kan icke vara annat än till nytta, även om den skulle komma att träffa aldrig så upphöjda statstjänare, statsråd eller domare. Men därifrån är vägen

ganska lång till det omotiverade ståndskall, som nu efter den i saken inblandades signaler satts igång. Det är att beklaga, att situationen så som skett utnyttjats för en kortsynt partipolitisk hetsagitation. Har icke justitieministern något att säga i frågan?

En kättare. Adrian Molin har alltid varit en kättare i svensk politik och det har aldrig gått att ställa in honom i någon av de kända partifällorna. Han har väl alltid varit en högerman — men en högerman, som varit i opposition mot den officiella högern. I likhet med Harald Nielsen i Danmark — som i vissa stycken är hans själsfrände — är han väl också för mycket av stridsman för att kunna trivas i fredligt bänkalag med officiellt erkända ledare. Det kan väl icke heller förnekas, att hans opposition mot det parti, som dock står hans hjärta och hans åskådning närmast, ibland får former, som äro fränt utmanande, särskilt under en tid, som ställer ökade krav på de borgerliga gruppernas sammanhållning.

I den lilla politiska litteratur, som vårt land äger, äro Molins skrifter alltid uppmärksammade inslag. Författaren tar alltid upp stora och svåra problem och han har en egen linje och en egen stil. Erfarenhet och beläsenhet stämma möte i hans skrifter på ett sätt, som icke är alltför vanligt i vårt land. I sitt sista arbete, *Stafetten går vidare* (2:a uppl. 1936), har han sammanfattat centrala tankegångar i sin åskådning och konfronterat dem med nya upplevelser, i vårt land, i det nya Amerika och i det nyaste Tyskland. Han har icke fastnat i något nationalekonomiskt systems dammiga spindelvävar utan har en frisk och originell syn på de ekonomiska sammanhangen. Om den är riktig eller ej vågar författaren av dessa rader ej avgöra. Beaktansvärd är emellertid icke minst hans reaktion mot den vanliga höga uppskattningen av bankernas förmåga att med sina manipulationer dirigera konjunkturutvecklingen. Sveriges historia är icke längre dess konungars — men icke heller dess bankdirektörers. Mot demokratien är han liksom tidigare strängt kritisk. Vid sina krav på en sanering av denna gå hans tankar till de korporativa idéerna. I stället för de sympatier in abstracto för dessa, som man så ofta möter, skulle det vara intressant att en gång få se ett mera i detalj utarbetat förslag till deras förverkligande. Det är väl fara värt, att ett sådant förslag skulle visa en sak: att de med de förutsättningar som föreligga i vårt land *icke* kunna förverkligas. För det tyska systemet har Molin som bekant större sympatier, än som för närvarande är modernt i vårt land.

Är Molin kritisk mot demokratien, så är han helt avvisande mot den moderna parlamentarismen. Den har nu gjort sin tjänst, anser han, och måste försvinna. »För nu skall det byggas igen, det nya korporativa samhället — eller ståndssamhället eller hur man vill beteckna den organiska växt, som skall avlösa liberalismens sociala mekanik — ett nytt statsskick på detta samhälle och ett folkhushåll i anslutning till bäggedera, och härvid är det konstruktiva idéer och kvalificerad ledning som göres oss behov.» I en värld, där de flesta

famla i ovisshet om det öde, som väntar det moderna samhälle som nu ligger i stöpsleven, är Adrian Molin en man, en ganska ensam man, men också en självständig man, som vet hur han vill ha det. Men hans stora tvivel på borgerlighetens förmåga att förstå tidens tecken och att samla sig till ett krafttag gör väl även för honom den närmaste händelseutvecklingen, med dess många problem och konflikter, spännande oviss.

Modern borgerlighet kan icke komma förbi de frågor, som Molin i denna skrift behandlar. Det vore förvisst önskvärt, om problemen kunde lösas i den *anda* av praktisk erfarenhet och praktisk idealitet, som Molin representerar. Men samtidigt måste man konstatera, att vår svenska utveckling inrymmer starka krafter, som icke tillbörligt beaktats i Adrian Molins framställning, som av naturliga skäl icke bara är essayistisk utan också fragmentarisk. Många gånger skyler den överlägsna essaystilen icke sakliga misstag eller besynnerliga värderingar; Molins fördömande av 1934 års uppgörelse i byggnadskonflikten kan väl sålunda endast förklaras av obekantskap med fakta, ty efter uppgörelsen ha arbetsförhållandena i utomordentlig grad sanerats, och Molins nuvarande höga uppskattning av Karl Staaff förefaller mot bakgrunden av vad han förr skrivit överraskande. Det vore önskvärt, om de i boken avhandlade frågorna kunde bli föremål för en djupare diskussion — en diskussion utan sådana tillmälen och hårda ord, vari förf. till skada för sina egna syftemål excellerar. När det brinner i knutarna äro de hårda orden förklarliga, men knappast försvarliga.

Hetsen mot Tyskland. Under den tid, som förflutit allt ifrån världskriget och fram till de allra senaste åren, torde knappast något europeiskt land hava kunnat glädja sig åt så varma och vidsträckta sympatier hos den tyska allmänheten som Sverige. Vårt lands rakryggade neutralitetspolitik under kriget stack för tyska ögon fördelaktigt av från andra mindre staters förstuckna eller öppna tjänster åt ententemakterna. Den storartade kärleksverksamhet, som under nödåren efter sammanbrottet visades Tyskland från svenskt håll, befäste ytterligare dessa sympatier, och i samma riktning verkade under Ruhrockupationen och den följande tiden en övervägande svensk opinions förståelse och moraliska stöd för den tyska regeringens svåra kamp mot den ensidiga krigsskulddogmen och Versaillesfredens orättvisor. För Sverige har det varit till stor nytta att möta sådana känslor av välvilja och tacksamhet hos ett av Europas största folk, ett folk, som mot 20-talets slut återtagit sin likaberättigade plats bland makterna och med vilket Sverige av ålder haft de intimaste ekonomiska och kulturella förbindelser. Särskilt på det sistnämnda området har Sverige i allmänhet varit den mottagande parten, och icke minst från senare år minnas otaliga svenska vetenskapsmän den välvilja och älskvärdhet, varmed de mötts av sina tyska kolleger.

Nationalsocialismens genombrott innebar otvivelaktigt — trots sådana missgrepp som behandlingen av Elsa Brändströms make — utsikter till ytterligare fördjupning av de tyska sympatierna för Sverige såsom en följd av den — för oss ofta kanske något naiva — nordisk-germanska romantiken med dess intresse för Skandinavien såsom den nordiska rasens klassiska bygd.

Utvecklingen har emellertid blivit en helt annan. Undan för undan hava de tyska sympatierna för Sverige smultit samman och på många håll bytts i helt motsatta stämningar. Orsaken härtill är ej svår att finna: den ligger i den ton, som betydande delar av svensk press funnit lämpligt att anslå mot vår granne söder om Östersjön. Ingen omdömesgill svensk torde vilja bestrida, att mycket av det som skett i det nya Tyskland för oss tett sig i hög grad främmande, åtskilligt även beklagligt och motbjudande. Fullt fog skulle finnas för att behandla dessa företeelser med den kritik, som pressen i andra fall ansett sig kunna och böra ägna förhållanden i mot oss vänskapligt sinnade stater. Men om en dylik sansad kritik har det ej varit fråga i största delen av vår socialdemokratiska press och beklagligtvis ej heller i åtskilliga borgerligt radikala tidningar — härvid åsyftas ej folkpartiets språkrör i Stockholm, vilka i allmänhet på ett lovvärt sätt vinnlagt sig om en saklig och måttfull kritik. Men i de andra organ, som här avses, har man fått se nästan groteska prov på den gamla svenska benägenheten att bedöma världshändelserna ur pseudomoralisk synpunkt med suveränt förakt för alla de bittra erfarenheter, som andra folk fått genomgå men som ej passa in i den svenska idyllen. Här rasar sedan åratals en aldrig vilande hets, där ingen lögn är för grov, intet okvädinsord för rätt mot den hatade. Även de, som liknöjt åsett hela samhällsklassers kallblodiga utrotning på annat håll, hava nu ej epitet nog starka, då det gäller varje enskilt utslag av brutalitet i Tyskland, det må vara styrkt eller ej. Så har denna falang inom nutida svensk journalistik nått ned till en nivå, som är lika beklämmande ur intellektuell, moralisk och stilistisk synpunkt, och nazismens fiender visa sig som villiga efterapare av de obehagligaste sidorna i dess publicistik.

Vid sidan av hetsen i den egentliga pressen pågår en energisk kampanj i samma syfte från vissa »intellektuella» kretsar, som fylkat sig kring den herostratiskt ryktbara publikationen *Kulturfront*, men som även göra sig påmint på andra sätt, så t. ex. i opinionsyttringen mot iakttagande av vanlig mellanfolklig hövlighet vid universitetets i Heidelberg jubelfest.

I och för sig skulle de här vidrörda företeelserna endast vara av intresse som vittnesbörd om hur svagt sanningskravet esomoftast är i de kretsar, som slå sig till riddare för forskningens frihet, hur dålig smaken kan vara bland många av dem, som föregiva sig kämpa för litterära och konstnärliga värden, hur stor råheten icke sällan är bland dem, som bryta staven över diktaturernas barbari. Men saken har en annan mycket allvarligare sida. I Tyskland väcker denna oavlåtliga kampanj så mycket större bitterhet, som den föres av

personer, som utifrån tyckas vara tongivande och stå den nuvarande svenska riksledningen mycket nära. Särskilt gäller detta om Social-Demokraten, som i utlandet måste te sig som regeringsorganet par préférence. Hur ringa herrar Z. Höglund, Fredrik Ström och Georg Branting skattas av vederhäftigt folk, även inom deras eget parti, är ej lätt för främmande att veta. Ej heller kunna de alltid känna till, att herr Segerstedts monomana skrivelser berövat Göteborgs Handelstidning hela dess under nära ett sekel uppbyggda ställning som svensk liberalismens mest ansedda språkrör.

Konsekvenserna av dessa förhållanden kunna för vårt land bliva djupt allvarliga. I ansvarsställande press har vid många tillfällen betonats, att hetsen mot de diktaturstyrda staterna kan bereda vårt näringsliv stora svårigheter och mycket avbräck. För Tysklands del tillkommer lossandet av de kulturella förbindelser, som, särskilt för svensk vetenskap, betytt så ofantligt mycket och för vilka ersättning ej står att vinna på annat håll. Ur denna synpunkt är norska stortingets Nobelkommittés senaste beslut särskilt beklagligt. Att giva fredspriset åt en person, som redan under Weimarrepubliken av sitt fäderneslands högsta domstol i laga ordning fällts för högförräderi, var en grov kränkning av tyska folket, ej endast av dess nuvarande förtroendemän. Uttalanden av och i de tidningar, som framdrivit beslutet, måste bibringa allmänheten den uppfattningen, att på många håll viljan att förolämpa Tyskland, ej intresset för Ossietzky, varit den egentliga drivfjädern. Den tyska allmänheten torde tyvärr ej hava så lätt att göra klart för sig, att detta pris icke som de andra utdelas i Sverige. Episoden torde därför kunna ytterligare försämra våra förbindelser med Tyskland, särskilt just på det kulturella området.

Men långt viktigare är i nuvarande kritiska världspolitiska läge den rent politiska synpunkten. Den antityska presskampanjen måste i Tyskland mer och mer främja den uppfattningen, att den svenska opinionen, i varje fall dess nu och för en till synes lång framtid bestämmande del, är fanatiskt antitysk och att Sverige sålunda är en potentiell fiende vid en möjlig katastrof. Särskilt Social-Demokraternas ledande artiklar giva ofta fog för en dylik tolkning, och regeringsorganets alltmer öppet framträdande sovjetsympatier, med dess ideliga ryska bildmaterial och dess införande utan någon som helst reservation av de vidrigaste ryska hatkarikatyrer mot Tyskland, äro en ytterst allvarlig sak. Högst oroväckande äro också de tendenser till bildande av »folkfronter», som yppats i samband med Spanieninsamlingen, främst i Göteborg. Upprop, innehållande obehärskade utfall och de mest tendentiösa vrängningar av fakta, hava underskrivits även av borgerliga radikaler. Betänkligt är, att en man i herr Undéns officiösa och internationellt exponerade ställning finner lämpligt att sätta sitt namn under ett dylikt manifest.

Alla dessa förhållanden bidraga till att i utlandet skapa den föreställningen (som man också finner i utländska tidningar) att Sverige liksom övriga nordiska stater är att påräkna för en blockbildning,

med Ryssland som medlem, mot Tyskland och Italien. Det bör vara tydligt för envar, vilka fruktansvärda risker en dylik uppfattning utomlands kan medföra för vårt land vid ett plötsligt krigsutbrott, där parterna hänsynslöst söka att bereda sig bästa möjliga utgångsläge. Skånes och Gotlands strategiska betydelse för Nordeuropa är känd.

Ingen torde betvivla regeringens fasta avsikt att hålla Sverige utanför sinsemellan fientliga alliansbildningar, och i herr Sändlers senaste stora tal har denna avsikt kommit till uttryck med all önskvärd tydlighet. Men det räcker ej. Utrikesministern har för vana att hålla mästerligt avfattade anföranden, vilkas djupa ansvarskänsla för rikets och mänsklighetens öden tillvunnit honom allmänt bifall. Samtidigt fortsätta inflytelserika politiska meningsfränder till honom att driva en helt annan politik. Så var fallet med försvarsfrågan under dess tidigare skeden, så med landsorganisationens Tysklandsblockad, så nu senast med Spanien. Det måste fastslås, att under en parlamentarisk regim en regering har ansvar för sitt partis och sin press' hållning, allra helst när detta parti är så utomordentligt väl disciplinerat och organiserat som det socialdemokratiska i Sverige. En dubbel bokföring är här otillåten och kan i nuvarande situation utsätta riket för de största vådor. Det är herrar Hanssons och Sändlers oavvisliga plikt att förmå partiets press att följa den av utrikesministern dragna neutralitetslinjen. Skulle ledande partiorgan fortsätta att propagera en helt annan kurs, kan den meningen så småningom vinna terräng inom och utom landet, att utrikesministerns anföranden ej giva uttryck för regeringens verkliga avsikter. En dylik mening får ej uppstå: i nuvarande världsläge får regeringspressen ej föra annan politik än rikets officiella.

Varje sken måste undvikas av ett svenskt partitagande i nuvarande storpolitiska konflikter. Den svenska politiken tjänar inga statsteoretiska åskådningar, ej heller kan den efter den kollektiva säkerhetens bankrutt taga hänsyn till andra staters intressen än Sveriges egna. Författningsteorier och statsformer växla, men kvar står alltid plikten att hävda rikets säkerhet och oberoende mot vem det vara månne.

Statskuppen i Bagdad. Den politiska betydelsen av Iraks geografiska läge kan knappast överskattas: det är verkligen, som Rütger Essen en gång så träffande framhållit, ett »Mittens Rike» i främre Orienten. En inre oro i Irak måste oundvikligen återverka på de många grannländerna, på deras förhållande till varandra och till omvärlden; det kunde lätt sätta hela Västasien i gungning och få oöverskådliga konsekvenser för den världspolitiska situationen. Landets rika, ännu blott till ringa del utnyttjade naturtillgångar och dess centrala belägenhet på den ständigt allt viktigare land- och luftvägen till Indien understryka ytterligare dess betydelse.

Det har därför varit mycket förmånligt, att Irak under sin nu snart

femtonåriga statliga tillvaro, som omfattat tio år som engelskt mandat och över fyra år som självständigt rike, präglats av en utveckling, som i själva verket varit påfallande lugn och snabb.

Statskuppen vid förra månadsskiftet kom därför som en fullständig överraskning för yttervärlden, i initierade kretsar i grannländerna likaväl som i London; icke ens i Bagdad synes man ha haft minsta aning om vad som förehades. Detta torde väl främst bero därpå, att dess upphovsman och ledare, general *Bekr Sidqi Beg*, planlagt och utfört ett mästestycke i genren, som värdigt kan ställas vid sidan av de yppersta världshistorien har att uppvisa. Sällan har en statsvälvning genomförts så snabbt, så effektivt, med så ringa offer av människoliv och så fullständigt överrumplat den rådande regimen. Den vittnar i varje fall om Bekr Sidqis betydande taktiska talanger; han anses av engelska fackmän vara Iraks dugligaste militär. Liksom det övriga högre befälet i landet var han ursprungligen officer i den gamla turkiska armén och tjänstgjorde för övrigt under dåvarande Mustafa Kemal Pasha, som lär vara hans förebild och ideal. Men i motsats till sina kolleger är han, ehuru iraki, ej av ren arabisk börd utan har starkt kurdiskt påbrå, vilket kanske kan förklara hans ytterliga hänsynslöshet och fördomsfrihet.

Det är nämligen ställt utom allt tvivel, att Bekr Sidqi bär det moraliska ansvaret för den ohyggliga massakern på de vapenlösa assyrer, som år 1933 förövades i Mosulområdet, där han då var kommandant; den man, han nu skjutit fram på statsministerposten, Hikmet Suleiman Beg, var samtidigt inrikesminister och hade underlåtit allt som kunnat förebygga blodsdådet. Det lömska och brutala sätt, varpå han låtit mörda den hittillsvarande regeringens krigsminister, Djafar Pasha — den enda personlighet i landet, vilken skulle kunnat bilda ett allvarligt hinder på Bekr Sidqis väg till makten — kastar en ny skugga över hans personlighet. Om man betecknar honom som den minst sympatiska och minst förtroendeinväckande av samtidens diktatorer, går man säkerligen icke för långt.

Hans faktiska ställning i landet är otvivelaktigt den oinskränkta diktatorns: den unga kung Ghazi torde hädanefter ha ännu mindre att säga till om än förut, om parlamentet gäller detsamma, och i regeringen har Bekr Sidqi placerat sina handgångna män. Men sig själv synes han ha tilldelat en roll, som närmast motsvarar Pilsudskis: han håller sig i bakgrunden men håller i trädarna. Med tanke på att han anses vara lika äregirig som han är hänsynslös och maktlysten, förefaller det dock icke osannolikt, att han med tiden kommer att gå samma väg, som en man vilken han i mycket påminner om, härskaren i grannlandet, Rhiza Shah Pehlevi. Sedan den unge monarken nu förlorat det stöd han hittills haft i sin faders — konung Feisals — gamla och betrodde rådgivare, torde han icke kunna göra mycket åt att hejda en sådan utveckling.

I det politiska läget, särskilt det utrikespolitiska, synes statsvälvningen åtminstone tillsvidare icke medföra någon ändring. I telegrammen har talats om att »militärdiktatur införts», att »militär-

partiet» tagit makten etc. Men även den förra regeringen var mycket militärt präglad: samtliga dess tre ledande män, Yasin al Hashimi, Nuri as Said och Djafar al Askari, voro yrkesofficerare och hade generals rang. Militärdiktaturen har varit Iraks faktiska styrelseform alltifrån statens tillkomst: formellt har landet varit demokratiskt förvaltadt men det har exempelvis aldrig haft och kommer ej på länge att få fria val. Det riktigaste är nog att säga, att medan det förut härskande militärpartiet i huvudsak leddes av äldre officerare, så är det nu till makten komna dominerat av en yngre generation, som vuxit upp i det nya Irak och samlats kring Bekr Sidqi.

I förhållandet till England lär ingen ändring komma att ske. För att övertyga sig därom behöver man icke hålla sig till de högtidliga försäkringar, som den nya statsministern Hikmet Suleiman avgivit till brittiska ministern i Bagdad. Ett gott samförstånd och intimt samarbete är en tvingande realpolitisk nödvändighet för Irak lika mycket som för England. Royaltyn från oljeindustrin i Mosulområdet är statens bästa och säkraste inkomstkälla; utan engelsk teknisk och kommersiell ledning skulle Irak icke kunna tillgodogöra sig dess rikedomar och exporten är beroende av de engelska rörledningarna till Medelhavet. Landets ekonomiska välstånd är intimt förknippat med dess läge på land- och luftvägen till Indien, som långsamt börjat återge Bagdad något av dess fordomtima betydelse som handelsstad. Om en antiengelsk politik i Irak skulle föranleda engelsmännen att flytta sina förbindelselinjer med Indien norrut eller söderut — vilket är tekniskt möjligt — bleve konsekvenserna svårast för Irak självt: ingen irakisk regering, som är mån om sin egen ställning på lång sikt, skulle våga påtaga sig ansvaret därför.

Icke heller i förhållande till grannländerna torde den hittills förda politiken komma att omläggas: snarare komma väl Bekr Sidqi och den starkt turkiserade Hikmet Suleiman att verka för ett fortsatt närmande till Turkiet; den stora orientaliska blockbildningen lär väl också komma att ytterligare utbyggas.

Däremot ställer man sig frågande till telegrammens uppgifter, att den nya regimen skulle vara utpräglad panarabisk: dess ledares föregående tyder knappast därpå och gör förr en avkylning av den panarabiska entusiasmen sannolik. Den störtade regeringen representerade redan en klart nationalistisk-panarabisk kurs, och särskilt dess undervisningsminister gjorde en betydande insats för spridandet av panarabismens idéer bland ungdomen och folkets breda lager. De synas nu också fått så fast fotfäste, att en kursförändring till separatistisk nationalism knappast längre är möjlig. Det visas också av den entusiasm, varmed ledaren för det arabiska upproret i Palestina, Fawzi ad Din Kanakji, mottagits av befolkningen i Bagdad, som föranlett den nya regeringen att — med eller mot sin vilja — behandla honom som en folkhjälte.

Tanken på en storarabisk förbundsstat som mål för Iraks politik förefaller redan ha vunnit allmänt insteg: tanken på en union med Saudiska Arabien och med Syrien, så snart det senare landet nått

full självständighet, är så omfattad, att en annan inställning knappast kan tänkas hos en regering, som vill göra sig populär.

Så länge Bekr Sidqi följer denna kurs, föreligger ingen större risk för komplikationer. Skulle han däremot sträva efter kronan, riskerar han att mot sig få den övervägande delen av landets panarabiskt inställda befolkning, för vilken namnet Ibn Sa'ud — Arabiens uppbyggare och konung, på svenska glänsande skildrad i *Armstrong-Langlets* bok Ibn Sa'ud — utövar en formlig trolldom och som endast väntar på den dag, då ett verkligt Storarabien under dennes ledning skall förverkligas. Att motsätta sig utvecklingen i denna riktning torde Bekr Sidqi icke vara mäktig: om han gör det, kan mycket och onödigt blod färga Tigris gulgrå vatten rött.

Intryck från Estland. Med anledning av ett på ledande plats i Svenska Morgonbladet framfört angrepp mot kyrkoherde Nilsson i Tallinn för hans inledningsbön vid Narvamonumentets invigning gjordes för någon tid sedan i »Kustbon», estlandssvenskarnas anspråkslösa men välredigerade organ, en gripande deklARATION, som säkerligen motsvarar uppfattningen hos flertalet av Estlands befolkning. Den framställda kritiken vände sig bl. a. på känt pacifistiskt manér mot prästens uppmaning till tacksamhet mot Gud för den vunna segern. På detta svarades i Kustbon: »Denna tacksamhet är icke en tacksamhet enbart för Karl XII:s bragd såsom sådan. Denna är egentligen endast en av de många bragder, som under århundradenas gång utförts i kampen om Narvagränsen. Men vad som bör fylla våra hjärtan med tacksamhet är att den gränsen i denna dag verkligen finnes. Sv. M. borde taga sig en funderare över vad denna gräns betyder, framför allt ur religiös synpunkt, vilket väl närmast torde intressera. Estlands kyrka vet, vad den gränsen är värd. Har för övrigt inte också Svenska missionsförbundet en predikant utskickad hit för verksamhet i Estland? Men då borde också dess tidning förstå, att förutsättningen för denne missionärs verksamhet här, liksom för all annan offentlig religiös verksamhet i Estland, just är Narvagränsen. Och vi tacka Gud för att det år 1918 i Estlands bygder fanns modige män, villiga att gå ut och kämpa för sitt fosterland. Utan blod kunde segern icke vinnas. Men vi föredraga dock en sådan blodsutgjutelse framför det slag av blodsutgjutelse, som i vår tid gått ut över Rysslands kristna!»

En lika gripande bekräftelse av det befogade i »Kustbons» resonemang lämnar den ingermanländske prästen Kuortti i sitt år 1935 på Diakonistyrelsens förlag utkomna arbete »Präst, tvångsarbetare, flykting». Med skrämmande realism redogör han för de ryska myndigheternas utrotningspolitik mot den luterska kyrkan i Ingermanland och de barbariska bestraffningsmetoder, som tillämpas mot dem, vilka på andra sidan Narvagränsen fasthålla vid sina fäders religion.

Vad »Kustbon» i ovanstående citat uttrycker är helt enkelt det estniska folkets känsla av oupplöslig samhörighet med den västerländska kulturkretsen och dess beredvillighet att till varje pris där för-

bliva. General Laidoner, den estniska statens representative företrädare vid högtidligheten i Narva, hade säkerligen detta i tankarna, då han begagnade tillfället att deklarerat Estlands principiella fredskärlek och därav följande obenägenhet för förbundspolitik i allmänhet, samtidigt som han förklarade att »vi gå till strids endast om någon skulle vilja angripa vårt land och vår stat och endast för försvaret av vår tillvaro, men då göra vi det lika tappert och beslutsamt som Karl XII gjorde det».

För oss svenskar är det en glädje att konstatera, att man i Estland är fullt medveten om vad Sverige i gångna tider betytt för det estniska folkets kulturella inriktning. Genom de svenska vapnen framflyttades gränsen mot öster, så att största möjliga trygghet vanns för Finland och Estland, och den kunde sedan hållas under så lång tid, att svensk rättsordning och svensk andlig kultur fick rotfäste bland folket. När efter Rysslands och Tysklands sammanbrott i världskriget förhållandena kring Östersjön ordnades upp genom nya statsbildningar, var det ingen tillfällighet att dessas östgräns i huvudsak kom att sammanfalla med den Gustav II Adolf utstakat i Stolbova.

Svenska resenärer i Estland av i dag få ständiga påminnelser om de gamla förbindelserna mellan de båda folken. Vid grävningsarbetena ute på det gamla slagfältet vid monumentet funno arbetarna ett icke obetydligt antal svenska 1600-talsmynt och en del granatskärvor, vilka fynd med stor sannolikhet kunna sättas i samband med slaget. Bland nyssnämnda arbetare funnos två med de klart svenskklingande namnen Kask och Järv. Ehuru namnen även kunna vara av rent estniskt ursprung gjorde dock båda icke utan stolthet gällande, att de härstammade från svenska knektar. Den estnische officer, som demonstrerade Narvaslaget på invigningsdagen, bar namnet Holmgren, som han sade sig ha ärvt från en underofficer vid ett svenskt regemente på Karl XII:s tid. Hundratals andra exempel av motsvarande innebörd skulle kunna anföras. En djupare rasbiologisk undersökning av det svenska inflytandet på den estniska folkstammen skulle säkerligen vara av stort intresse. Då man vet, att under våra många och långa krig på den östra fronten Estland antingen var krigsskådeplats eller baseringsområde, där svenska trupper så gott som oavbrutet uppehöll sig, förefaller det sannolikt, att de befolkningspolitiska konsekvenserna blevo desamma som efter de nordiska vikingarnas påhälsningar i Normandie.

Om man således ur skilda historiska synpunkter torde kunna härleda de numera starkt framträdande ömsesidiga sympatierna mellan oss och esterna, så ha de även starka motiv av mera aktuell karaktär. Sålunda är det ett självklart svenskt intresse av första ordningen, att det estniska folkets förankring inom den västerländska kulturkretsen måtte bli så hållfast som landets utsatta läge fordrar. Detta är den primära förutsättningen för att den ur svensk synpunkt så gynnsamma nuvarande statsbildningen vid Östersjön för framtiden kan upprätthållas.

Estland har under sin korta tillvaro som självständig stat redan

Dagens frågor

haft åtskilliga inrepolitiska kriser av allvarlig natur att övervinna, och efter allt att döma synes det inre läget för närvarande icke utan orosanledningar. Landets ursprungliga författning, som antogs 1920, var starkt demokratisk, och uttryckligen stadgades, att »folket självt» skulle utöva högsta makten. Uppbyggandet av den nya staten visade sig emellertid vara en ytterst vanskelig uppgift. Landets farofyllda yttre läge och de inre problemens omfattning och komplicerade natur krävde också en starkare ledning än den som det valda styrelseskicket eller åtminstone partisplittringen medgav. Efter ganska starka inre slitningar antogs efter den bekanta folkomröstningen på hösten 1933 en serie författningsändringar, varigenom riksäldsten Konstantin Päts bekläddes med nästan diktatorisk maktfullkomlighet. I nära samverkan med överbefälhavaren för armén general Johan Laidoner samt statsministern Kaarel Enpalu (f. d. Einbund) har Päts utövat regeringsmakten. Otvivelaktigt har denna statsledning under den tid den verkat åstadkommit mycket gott. Sålunda har det allmänna väståndet märkbart tilltagit och en viss avspänning utåt av de starka politiska motsättningarna kunnat ske. Belysande i detta hänseende torde vara, att bland de skyddskårsavdelningar, som paraderade vid monumentsinvigningen i Narva, ett par kompanier bestodo av arbetare från det stora textilfabriksområdet utanför staden.

Vissa tecken tyda emellertid på att den närmaste framtiden kommer att medföra ökad inrepolitisk spänning. Statsledningen har nämligen funnit tiden inne att söka fastare reglera författningsslivet, varvid man närmast torde ha tänkt sig en folkrepresentation, bestående dels av en folkvald, dels av en korporativt sammansatt kammar. Till den ändan skall i mitten av december en konstituerande nationalförsamling väljas. Då emellertid alla partier tidigare upplösts, ha valförberedelserna i stor utsträckning skett genom d. s. k. fosterländska fronten, som handlar enligt regeringens direktiv. Resultatet blev också, att landets samtliga 80 valkretsar 49 uppställdes endast en kandidat, varigenom endast 31 kretsar behöva välja.

Gent emot detta tillvägagångssätt vände sig för kort tid sedan fyra föregående statsäldstar i en framställning till Päts om valens uppskjutande till nästa vår i förening med omedelbart upphävande av förbudet beträffande politisk verksamhet. Då Päts avvisade detta projekt, blev detta märkligt nog publicerat i en finsk tidning. Otvivelaktigt framkallade dessa händelser en viss irritation i Estland, men något bedömande av oppositionens styrka och avsikter låter sig för närvarande icke göra. Päts' ställning synes emellertid nu så stark, att någon rubbning i förhållandenas lugna utveckling knappast kan väntas. Till en avspänning kan måhända också bidra, att Päts och hans medhjälpare, såsom bl. a. framgått av en i dagarna avgiven deklaration av Enpalu, numera definitivt tagit avstånd från Führerprincipen och ämnar verka för att i det blivande parlamentet plats även beredes för en lojal opposition med dithörande parti-bildning.

Den skärpta spänningen mellan Ryssland och Tyskland framhäver

allvaret av Estlands liksom de övriga randstaternas farofyllda läge. I Estland strävar man efter att hålla sig utanför alla avtal, som kunna innebära anslutning till den ena eller andra stormaktsgruppen. General Laidoners nyss citerade uttalande i Narva var otvivelaktigt avsett att giva klart besked på denna punkt. Det är därför icke att vänta, att de inviter till en uppslutning på Tysklands sida, som nyligen förekommo i generalen och geopolitikern Haushofers tidskrift »Volk und Reich», vinna förståelse i Estland.

För oss svenskar är det nyttigt att på nära håll se de realiteter, som sammanhånga med Estlands läge på gränsen till Sovjetryssland. Sålunda känner man sig på ett alldeles särskilt sätt allvarligt stämd, då man står vid taggtrådsstängslet med dess spöklika observations-torn och vid betraktandet av hammaren och skäran på gränsstolparna tänker på att det närmaste området på den ryska sidan är ett öde-land, där människor ej få bo, och åkrar ej bära frukt. Här står otryggheten på lur och här förstår man bättre än i det lugna Sverige, hur esterna känna det.

De uppgifter, som pålagts Estland och som dess folk med stolthet erkänner, äro tvivelsutan av allvarligaste innebörd. Den fundamentala förutsättningen för deras lösning är vidmakthållandet och utvecklandet av landets kulturella anknytning till Västeuropa och icke minst Sverige. Som ett svenskt intresse och en svensk plikt av första ordningen framstår därför, att vi göra på vad oss ankommer för att stödja det estniska folkets fortsatta utveckling i vad det gäller dess kulturella och materiella välfärd.

Gustaf Petri.

Tysk-japanska av- Alltsedan Hitler övertagit makten i Tyskland har **talets tolkning.** världspressen ständigt aviserat ett fördrag av ett

eller annat slag mellan den uppgående solens land och tredje riket. Än har det varit fråga om ett militärfördrag, än om en allmän politisk vänskapstraktat. Dessa rykten ha emellertid alltid på det bestämdaste dementerats av de tyska och japanska regeringarna. Men ingen rök utan eld. Otvivelaktigt ha dessa bägge länder hyst ömsesidig förståelse för varandras politiska problemställningar. Den gemensamma frontställningen gentemot Sovjetunionen och vissa likheter i stats- och samhällssystem hava skapat gynnsamma förutsättningar för ett såväl kulturellt som politiskt närmande. När en tysk-japansk traktat nu undertecknats, består det märkliga icke så mycdäri, att den överhuvud kommit till stånd utan däri att den iklätts en för mellanfolkliga avtal så säregen gestalt. Enligt sin ordalydelse avser den blott att vara »ein Abwehrsvertrag» mot den internationella politiska företeelsen Komintern. Den har därigenom fått en betydligt mera universell tillspetsning än vad som kanske observerats i dagspressen.

Att en överenskommelse icke tidigare kommit till stånd, får till stor del tillskrivas den anglosaxiska världens absoluta obenägenhet för främmande maktkonstellationer i fjärran östern, vilka mycket lätt kunde hota dess ekonomiska intressen därstädes. Hitler har

Dagens frågor

ofta ansett sig böra respektera Englands önskemål, vilket bland annat kom till synes i fråga om det tysk-engelska flottavtalet. Under kortare tidsepoker har dessutom en viss animositet varit rådande mellan Tokio och Berlin på grund av tyskarnas kategoriska framhävande av den nordiska rasens supremati.

Det nu avslutade fördraget består av en ingress, 3 artiklar och ett tilläggsprotokoll på 3 punkter. I art. 1 överenskomma de båda fördragsslutande länderna att hålla varandra »à jour» med den kommunistiska internationalens verksamhet samt att i intim samverkan genomföra de erforderliga motåtgärderna. Denna artikel är synnerligen allmänt hållen, och man kan icke draga den slutsatsen, att de enbart skulle hålla varandra underkunniga om Kominterns undermineringsarbete i de fördragsslutande staterna. Det vore tämligen onödigt att sluta ett avtal om något dylikt, då det just i Japan och Tyskland torde vara svårast för Sovjets agenter att kunna bedriva sin verksamhet. Man torde i stället få uppfatta innebörden av denna formulering på så sätt, att det är fråga om ett planmässigt studium av kommunistiska internationalens arbete överhuvud. På grundval av ett ingående studium av dess samhällsupplösande verksamhet i alla länder är det möjligt att sluta sig till dess kommande planer och vidtaga de preventionsåtgärder, som anses nödvändiga för att skydda de egna intressena.

Särskilt fördragets art. 2 bör observeras. I denna säges bl. a.: »Andra stater, vilkas inre fred hotas av Kominterns upplösningsarbete, skola inbjudas att vidtaga motåtgärder i detta avtals anda eller att ansluta sig till avtalet.» Detta har av dagspressen tolkats på så sätt, att vissa bestämda stater avsetts. Således har man ansett att det vore de fördragsslutande staternas mening att inbjuda Kina och Tjeckoslovakien att delta i det antikommunistiska arbetet för att därigenom sätta en spärr för den kommunistiska frammarschen i dessa länder. Givetvis skulle varken Japan eller Tyskland ha något emot ett samarbete i denna riktning med dessa för dem så betydelsefulla länder, men att etablera sådant samarbete under nuvarande politiska situation torde vara lättare sagt än gjort. Det torde ej heller vara dessa stater, som avtalet hänsyftar på.

Den sista tidens stora politiska händelser — härvid syftas ej blott på det numer så gott som konstanta eländet i Spanien — ha kännetecknats av en genomgående enhetlig tendens. Cianos resor i Mellan-Europa, de tysk-japanska och italiensk-japanska överenskommelserna samt Titulescus fall ha alla betingats av samma politiska kraftkälla. En tydlig avspänning har uppstått i förhållandet mellan Tyskland och Italien. Den österrikiska frågan har skrinlagts, när bägge makterna efter den abessinska krisen och Rhenlandskuppen känt sig isolerade och med sin utvidgningslust stodo i motsats till de efter 1919 saturerade staterna. Likheten i statsskick och världsåskådning har underlättat ett närmande, och Tysklands välvilliga hållning under sanktionstiden har återställt dess av Dollfusmordet förstörda popularitet i Italien. Det samtidiga erkännandet av Francos nationella

regering får tagas som ett tecken på att en praktisk arbetsgemenskap upprättats. Ryktena om att Mussolini planerar att inom kort avlägga ett besök hos Hitler ha endast ytterligare accentuerat den nya tysk-italienska vänskapen.

En händelse, som i detta sammanhang icke tillräckligt uppmärksammas av pressen men som får anses vara synnerligen symptomatisk för vad som rör sig i tiden, är öppnandet av den stora antikommunistiska utställningen i München för en kort tid sedan. Denna utställning, vilken organiserats av tyska Anti-Komintern under dr. Adolf Ehrts ledning, upptager ett helt byggnadskomplex och kan betecknas som enastående i sitt slag. Förutom den av tyskarna anordnade utställningen finnas nästan lika stora italienska och ungerska avdelningar, till vilka materialet ställts till förfogande av respektive regeringar. Vid öppningsceremonin deltog representanter för italienska och ungerska regeringarna, vilket väckte en viss uppmärksamhet. Det var ingalunda svårt att se vad det var för vind, som blåste.

Det kan ingalunda förvåna, att de tre autoritärt styrda stormakterna, med deras betonande av den nationella egenarten, på det kraftigaste reagera mot Kominterns strävanden. Ej heller kan det överraska, att det halv-autoritära Ungern, vilket 1919 under 133 dagar hade utståt Bela Kuhns och Tibor Szamuelys blodiga våldsregim, tager avstånd från allt vad kommunism heter. Men även i andra delar av världen ser man tydliga tecken på att de enskilda staterna betacka sig för kommunistiska internationalens enträgna uppmärksamhet. Särskilt katastrofen i Spanien har härvid varit ett allvarligt memento. Engelske ministern i Portugal, sir Francis Lindley, förklarade den 22 augusti 1936: »Det spanska inbördeskriget är ett under årtal väl förberett verk av Moskvas agenter.» Detta torde vara en mycket god karakteristik av vad som tilldrager sig på spanska halvön.

Den övriga latinska världen har starkt reagerat mot inbördeskriget. Såväl Portugal som de syd-amerikanska staterna ha givit Franco sitt moraliska och måhända även materiella stöd. Sydamerika har haft mycket nedslående erfarenheter av att erbjuda såväl Sovjetunionen som Komintern sin gästfrihet. De kommunistiska revolterna och upproren ha varit legio, då Moskvas agenter framförallt koncentrerat sig på att erövra de stora hamnstäderna med deras heterogena befolkning. 1935 gick det som bekant så långt, att Uruguay avbröt de diplomatiska förbindelserna med Sovjetunionen och tillställde dess minister, Minkin, vilken redan tidigare utvisats från Argentina, hans kreditivbrev. Bland de sydamerikanska stater, vilka nu rikta blickarna över haven för att finna bundsförvanter i sina strävanden att hålla de kommunistiska irrlärorna på avstånd, märkas framförallt Argentina, Bolivia, Brasilien och Chile.

Det är mot denna bakgrund som man bör förstå formuleringen och innebörden av fördragets art. 2. Den har en mycket mer universell tillspetsning, än vad i allmänhet antagits, och får snarare upp-

fattas som första ledet eller momentet i en på lång sikt och på bred basis lagd aktion, vilken siktar till att slå vakt om de nationella intressena i världen. Ej osannolikt kan man därför trots den just nu efter Buenos-Aireskonferensen aktuella panamerikanismen vänta sig en utvidgning av den antikommunistiska kampen utöver vad som kommit till uttryck i det tysk-japanska avtalet.

Med hänsyn härtill var det säkerligen riktigt att antaga, att det faktum att von Ribbentrop undertecknade fördraget, var avsett som en gest mot England. I egenskap av ambassadör i Londen manifesterade han Tysklands vilja att beakta de brittiska intressena, och när undertecknaren av fördraget icke var utrikesministern utan en framstående partimedlem, betonades därmed att avtalet icke var en rent mellanstatlig angelägenhet i vanlig bemärkelse.

Även artikel 3 erbjuder åtskilligt av intresse för den politiske iakttagaren. I andra stycket av denna artikel heter det: »De fördragslutande staterna skola i behörig tid före denna frists utgång träffa överenskommelse om samarbetets vidare utgestaltung.» Denna rätt ovanliga uppsägningsklausal bör antagligen tolkas sålunda, att överenskommelsen endast är avsedd att vara preliminär. Efter de avtalade fem åren är det tydligen meningen att på grundval av gjorda erfarenheter ytterligare utbygga fördraget. Uppenbarligen hoppas kontrahenterna, att detta separatavtal så småningom skall komma att inbyggas i en allmän antikommunistisk pakt. Vad som nu sker får nämligen uppfattas som en strävan från de autoritärt styrda staterna icke att isolera sig i ett eget block mot kommunismen utan i stället att utvidga denna blockbildningen till en antikommunistisk världsfrent, omfattad av alla de nationer, som såväl i teori som praktik taga avstånd från kommunismens läror.

Sovjetdiplomatien under Litvinovs ledning har alltid använt den taktiken att betona, att Sovjetunionen och dess regering icke haft något med kommunistiska internationalen att göra. Därigenom har det lyckats Sovjets makthavare att komma in i Genève och bedriva sin s. k. kollektiva fredspolitik. Rent formellt folkrättsligt sett äro Sovjetunionen och Komintern två skilda politiska företeelser. Men denna taktik, som inbragt Sovjet så många strategiska fördelar, har nu vänts till ett vapen mot Sovjetryssland självt. Då Komintern formalrättsligt betraktat — hur det förhåller sig i realiteten är en annan sak — icke kan identifieras med något lands regering, kunna andra länder vända sig mot denna politiska företeelse utan att därmed begå en mot en annan stat riktad handling. Och det är just vad som skett genom det tysk-japanska avtalet — Sovjet har fallit eller åtminstone kan falla i den grop, som grävts åt andra. —t.

Tilläggsmandaten. Frågan om tilläggsmandat har numera kommit i ett något annat läge än tidigare. När proportionalismen en gång i tiden infördes, kunde man erfarenhetsmässigt och på goda grunder anse det vara av relativt underordnad betydelse, om partierna fingo några mandat för litet eller för mycket, helst som den gamla första

kammaren med sina garantier fanns. I samma stund som striden om makten står mellan olika riktningar, av vilka en säger sig närmare eller fjärrare i tiden vilja omskapa samhället, och detta parti fått sådan styrka att det kan vinna majoritet i bägge kamrarna, aktualiseras dock ovillkorligen kravet på garantier för att riksdagsmajoriteten korresponderar mot folkmajoriteten. Även om de borgerliga skulle kunna hämta sig vid stundande val, kommer kampen inom överskådlig tid att stå om »röd» majoritet eller icke. Under flera år framåt kan den gemensamma voteringen, d. v. s. rätten att beskatta svenska folket, hänga på några röster. Det är icke enbart ett tankeexperiment att räkna med möjligheten, att första kammaren efter 1938 års val får »röd» majoritet, som dröjer kvar in på 1940-talet, samtidigt som vi 1940 trots borgerliga återerövringar få en »röd» andra kammare utan motsvarande »röd» majoritet i folket; vi skulle m. a. o. kunna få en överårig »röd» första kammare och en felvald »röd» andra kammare — i så fall i sanning en egenartad folkrepresentation. Grotesk kunde situationen även bli vid en upplösning av andra kammaren, om folkets majoritet tydligt vägrade regeringen sitt stöd men proportionalismen ändock skapade en regeringsvänlig majoritet eller vice versa. Läget är kort sagt sådant, att angelägenheten av att få en riktig majoritet i andra kammaren kan komma andra synpunkter på problemet om tilläggsmandat att te sig som relativt oviktiga eller föråldrade.

Debatterna om tilläggsmandaten ha hittills utgått från andra synpunkter. Medan anhängare av utjämningsidén endast krävt rättvisa åt de små partierna, ha motståndarna huvudsakligen fäst avseende vid den hotande tendensen i Sverige till ökad partisplittring. Längre intalade man sig, att proportionalismens uppfordran till närbesläktade mindre partier att av ren självhävdelse ingå valsamverkan skulle göra valsamverkan mer än teknisk och låta den fortsätta i riksdag och regering. Omöjligheten hittills att skapa en borgerlig samlingsregering även i de mest upplagda situationer ger ej längre rum för några illusioner i detta avseende. När hr Pehrsson i Bramstorp i våras ej kunde bilda en regering med de partier, med vilka han i valen samverkade, men nu i höst kunde slå ihop sina påsar med det parti, mot vilket valsamverkan varit riktad, ter sig tron på valsamverkan som ett medel till överbyggande av partisplittringen mer än bedräglig. Argumentet kan tydligen saklöst avföras ur diskussionen.

Mot systemet med tilläggsmandat har vidare alltid invänts, att det skulle uppmuntra till nya partibildningar och därigenom förvärra splittringen. Utan tvivel är detta det starkaste motskälet. Att en fara för splittring skulle uppstå, bekräftas redan av det förhållandet, att ett tiotal partier deltog i årets val. Dessa farhågor besannas också av erfarenheterna från Tyskland, vars sinnrika dubbla utjämningsystem resulterade i ett tjugutal riksdagsfraktioner; denna partirikedom utmynnade i en förklamation av parlamentet, vilket i hög grad underlättade — för att icke säga delvis orsakade — nationalismens segertåg. Även rönen från Danmark peka åt samma håll.

Dagens frågor

Vid en objektiv diskussion om tilläggsmandat kan man icke gärna blunda för möjligheten av en likartad utveckling hos oss. Man kan dessutom anföra, att statsviljan, sådan denna manifesteras i en folkrepresentation, icke kan bero på de s. k. skvättar, som ett litet parti här och var kan samla utan att dock någonstades erhålla ett mandat. Sådana små partier, som endast med tilläggsmandatens hjälp skulle kunna vinna representation, ha till främsta uppgift i statslivet att föra fram nya idéer och påverka opinionen. De äro ofta i eniment mening opinionsbildande, men denna opinion behöver nödvändigtvis ej företrädas i riksdagen förrän den med egen kraft kan erövrat mandat. Parlamentet måste i första hand vara ett arbetande, ej ett debatterande organ, och den politiska idédebatten kan i ett land med fri press och vidhjärtad församlingsrätt med fördel åtminstone förberedelsevis föras utanför riksdagen. En dylik uppfattning innebär ingen undervärdering av de små gruppernas roll utan blott en förnuftig arbetsfördelning. Är den nya partirikningen något mer än en efemär företeelse, kommer även dess tid, så sant som stark ström går med egna vågor genom havet.

Ett eventuellt utjämningsystem borde därför konstrueras under hänsynstagande till faran för en ökning av partisplittringen eller rättare sagt för uppmuntran till nya partibildningar. Men kan tillgodose detta önskemål genom att stadga, att endast de partier, som i primärvalen ernått representation, skola komma i åtnjutande av tilläggsmandat. Så föreslogs också i regeringspropositionen 1932. Risken därmed vore, att ett i primärvalen orepresenterat partis röster bortspildes. Det måste dock härvid röra sig om relativt litet antal röster. Dessutom torde varje litet parti ha möjlighet att i form av underpartibeteckning liera sig med något närstående parti, ifall det självt ville undvika risken att dess röster helt bortkastades.

Även ett annat arrangemang kan i detta sammanhang diskuteras. Enligt 1932 års proposition skulle de trettio tilläggsmandaten besättas på så sätt, att mandaten inom varje tilläggsberättigat parti i tur och ordning tillfölle det län, där partiet hade högsta överskottstalet, och den person, som stod närmast till att där bli vald på partiets listor. Förfarandet var sålunda rent automatiskt. Principiellt är det tvivelsutan det enklaste. Emellertid torde åtminstone inom de mindre partierna efter varje val framträda vissa luckor i deras representation. Dugande personer kunna ha fallit igenom, vissa viktiga intressen kunna vara orepresenterade eller behov av expertis kan förefinnas. I stället för en rent matematisk komplettering kunde tilläggsmandaten utnyttjas för att ge partierna möjlighet att tillgodose legitima önskemål om bästa kvalitativa eller allsidiga representation. Man skulle i anslutning härtill kunna tänka sig, att kompletteringen överläts åt den redan vid primärvalen valda riksdagsgruppen och av denna finge företagas bland de personer, som i varje krets inom vederbörande parti stode närmast att bli valda, alltså bland 28 personer i de partier, som tävla över hela landet. Arrangemanget vore ett slags kooptation inom ett av urväljarna

uppställt personförslag. Ett dylikt indirekt valförfarande kan även delvis motiveras därmed, att det automatiska fortsatta räknandet enligt 1932 års proposition måste verka ogynnsamt för landsbygds-kretsarna, där valdeltagandet åtminstone hittills brukat vara lägre än i stadskretsarna. Svårigheter kunde möjligen uppstå att tillämpa det antydda kooptationssystemet inom ett sådant parti, som blott fått ett mandat vid urvalet och som vore berättigat till tilläggsmandat, men givetvis finnas utvägar att lösa även en sådan situation. Erfarenheterna från Danmarks kooptation i landstinget torde vara goda. Det rena kooptationssystemet med fria val föreslogs f. ö. på sin tid av 1926 års förstakammarsakkunnige att gälla en mindre del av vårt överhus, varför förfarandet delvis redan är genomdiskuterat. Man bör kunna utgå ifrån som tämligen givet, att den allmänna opinionen skulle fästa så stor vikt vid dessa kompletteringsval, att riskerna för camaraderie måste vara minimala. Varje riksdagsgrupp torde själv vara bäst medveten om sina brister och kompletteringsbehov. Medvetandet härom utgör helt visst fullgod garanti för att ett system med tilläggsmandat, utbyggt med en viss indirekt valmetod, ej blott skulle förebygga en förväxling mellan folkminoritet och kammarmajoritet utan även i sin mån bidra till att kvalitativt höja kammaren.

Skola tilläggsmandat införas — den politiska möjligheten därav må i förevarande partiläge lämnas därhän — synas de i vart fall bättre lämpa sig för andra kammaren än för landstingsområdena, något som man på folkpartihåll dock ibland uttalat sympatier för. Landstingen äro visserligen sekundärt politiska elektorskollegier för val till första kammaren men dock med hänsyn till sina sjukhus- och andra bestyr primärt kommunala organ, där en oavkortad lokal representation utan utjämningsfinesser måste vara det naturligaste. Även om mindre partier till följd av kretsarnas ibland alltför ringa omfång ha svårigheter att bli rättvist representerade, kunna dock partierna i mitten knappast klaga, eftersom en mångårig erfarenhet har givit vid handen att dessa partier på grund av sin möjlighet att kunna förhandla både åt höger och vänster icke blivit missgynnade vid förstakammarvalen; senast denna höst lyckades folkpartiet behålla två överhusmandat utan att i någotdera valkollegiet ha röststyrka nog att med egen kraft kunna insätta en man. Vid både 1932, 1934/35 och 1936 års val motsvarade bondeförbundets resp. nuvarande folkpartiets röstsiffror cirka 14 resp. 12 procent. F. n. ha de bägge partierna i första kammaren 22 resp. 16 mandat och nästa höst torde deras tal stiga till 23 resp. 17, vilket synnerligen nära motsvarar deras andel i väljarkåren. Mera kan väl ej begäras. Och på införandet av någon sorts riksutjämning av landstingsmandat lärer väl ingen tänka.

E. H.

Idrott och kultur. 1936 års olympiad är nu ett minne blott, men alltjämt föranleder den pressen — särskilt då i samband med presenterandet av de nyutkomna publikationerna om spelen i Berlin —

till diverse spekulationer över stjärnidrotten i gemen. Det är ju också en fråga, som måste vara aktuell, så länge idrotten finnes. Åtskilliga värdefulla artiklar i detta ämne ha onekligen sett dagen, men mycket har varit mindre genomtänkt, för att nu inte tala om de rena pekoralia, som diverse kåsörer anse sina läsare betjänta av. Grundackordet i de flesta av dessa kommentatorers idrottsbetraktelser är välbekant: man talar om »tävlingsraseriet», om hur oändligt mycket värdefullare för samhället den idrott är, »som går på djupet», att »som väl är så mätes ej kulturen i skrämmande rekordnoteringar» o. s. v. Det är som om Berlinolympiadens ofantliga massorganisation, de fenomenala resultatet, de kolossala åskådaremängderna skulle vara yttersta upphovet till de rätt skeptiska betraktelserna om Berlinolympiaden och om olympiadernas framtid överhuvud.

Det förefaller härvid, som om man inte riktigt givit sig tid att fundera vare sig över den stjärnidrott man tadlar eller över den kultur man prisar och som man understundom ställer i motsats till idrotten, vilken man vägrar att räkna till det värdefulla i kulturen. Men i själva verket är det ju så, att idrotten är en skapelse av modern kultur, likaväl som antikens olympiska spel hade sin grund i grekisk civilisation och skönhetsdyrkan.

Mången synes visserligen ha detta klart för sig men är ändå inne på tankegången om stjärnidrotten som en slags skadlig kultur. När rekorden pressas allt hårdare och hårdare, då gripa herrar skeptiker så gärna till ordet rekordraseri, ja ibland tala de rätt ologiskt om »tävlingsraseri». Men på vad vis det skulle vara skadligare att göra ett fenomenalt resultat, för den som är kapabel därtill, än för den mindre skicklige idrottsmannen att göra ett medelmåttigt resultat, talar man inte om. I själva verket tror väl ingen, att det — generellt sett — är mera ansträngande för Owens att springa 100 m. på 10,2 sek. än för hr Olsson i Tomelilla att springa på 13,8; den ene har helt enkelt anlag att springa litet fortare än den andre. Inte såg heller exempelvis den koreanske marathonsegraren tröttare ut än de andra, därför att han sprang fortare — tvärtom!

Men nu mena naturligtvis de flesta kritiker något annat, när de tala om rekordraseri. De anse, att ett världsrekord i våra dagar eller en seger i olympisk konkurrens endast kan nås av den, som offerar allt annat i livet för idrotten. Det ligger åtskilligt av sanning i en sådan tankegång, men den är ändå långt ifrån motsägelsefri. Det utfördes vid senaste olympiaden utomordentliga idrottsprestationer av män, som samtidigt uträtta ett arbete i samhällets tjänst; man skulle kunna peka på Finlay, Lovelock, Ivar Johansson, Attervall, Warngård och många andra, liksom man å andra sidan kan hänvisa till, hurusom det internatstränade tyska fotbollslaget besegrades av de amatörmässiga norrmännen. Arbete och stjärnidrott kunna förenas, ja, man skulle våga påstå, att de verkligt fenomenala människorna prestera både »fina» idrottsresultat och ett gott arbete i det »civila». Det finns många idrottsmän, som mena, att intet stimulerar arbetsglädjen så som att använda fritiden till entusiasmerande tävling.

Men det som kritikerna väl ändå mest äro rädda för är att själva idrottens idé skall gå förlorad i dessa gigantiska olympiska spel. Idrotten skall vara lek och ej blodig bitter strid, säger man, och därför fruktar man för människomaterialets ödeläggande under »tävlingsraseriet». Farhågan för att idrotten skall bli en ren nöjesindustri eller ett kallt fungerande tävlingsmaskineri kan synas mycket berättigad. Det stereotypa, standardiserade, glädjelösa lurar t. ex. bakom allsvenska serien i fotboll, det sticker fram i ett monotont 10,000-meterslopp, i en stängningsmatch i brottning o. s. v. Men ändå! Stjärnidrotten av i dag rymmer trots allt så mycket av spontan glädje, strålande eggande kamp, ger så mycket av omväxling, av det oväntade, fantasifyllda, ja ger en bild av livet självt. Och därför behöver det inte, som så många högljutt ropa, vara andefattigt att blott se på idrott: ett stavhopp över de 440, en hård, jämn kamp under den ilsabba flykten över häckarna på 110 m., en ursinnig, behjärtad spurt på det sista varvet, ett intuitivt, smidigt målvaktssprång, ett trampolin hopp, ett spjuts fascinerande bana, ett stafettlopps andlösa spänning — allt detta ger inte bara tjusning för stunden utan ofta för hela livet bestående, rika, skönhetsmättade minnen. De fylla sinnet med »gosselyne, hoppfull håg och fantasi» och ge åt vardagens gråhet något av den färgglädje och värme, som Montherlanth lyckats fånga i poesi av sann skönhet.

Det finns otvivelaktigt i nutida tävlingsidrott åtskilligt som väcker betänklighet. Men när man kritiserar, får man inte stirra sig blind bara på bristerna, ty då håller ingen folkrörelse måttet. Vår av så många författare beprisade s. k. värdefulla kultur är även den behäftad med stora lyten. Konstiga och vackra ord, mångordiga och subtila analyser om kulturen är litteraturen rik på. Men är det ej i själva verket så, att man blir betänksam, när det ständigt tutas i oss, hur mycket värdefullt kulturen har? Är det inte snarare på det viset, att kulturen hos de allra flesta människor inskränker sig till ett »belevat» uppträdande, fina gångkläder, utstuderade choser, falsk hjärtlighet och ytlig vänskap — att de många vackra orden äro till för att dölja realiteterna? Man skall inte tro, att ens lärdom ger någon verklig kultur: när t. ex. aspiranter till professorer taga heder och ära av varandra, eller då en forskare aldrig kan erkänna ett misstag, då söker man förgäves efter hjärtats sanna adel, och när politiker agitera i en valkampanj, då är det svårt att upptäcka det kanske värdefullaste i all kultur, sanningskärleken! Och när en människa söker i affärer lura den andre — och det är nog ingen sällsynt företeelse även bland »kulturella» personer — då bryr han sig ofta inte mycket om att vara gentleman. När herrar litteraturkännare göra ned en bok, därför att den ej uppfyller vissa, ofta mycket schablonartade regler, då glömma de gärna, att en diktares verk kunna vara ytterst värdefulla för människan och samhället, även om hans stil inte är utstuderad som Paul Valéry's eller Maupassants.

Dessa kritiker blunda ofta för vår kulturs bräcklighet men äro ej sena att frenetiskt påtala de avigsidor, som finnas inom modern

idrott. Inte sällan vänder man sig då mot publiken. Skadeglatt målar man därvid ut den chauvinism, som en skrånande fotbollspublik har, som ropar »ut med domarn» i varannan sekund och som aldrig tycks kunna applådera ett främmande lag, ja då breder den stillsamme åskådaren ut sig i spalterna över litet högröstade svenskar i Berlin, som heja tills de ej orka skrika mer och som påstås heja »på orätt ställe». Ja då är man färdig att göra narr åt svenska fotbollsspelare — som haft en hård säsong bakom sig — när de ha en sällsynt dålig dag, precis som inte en författare, en musiker eller en skald av högsta klass också ibland prestera svaga saker. Detta utesluter ingalunda, att man bör och har rätt att kritisera de svaga prestationerna. Men man får därvid ej glömma, att stjärnidrotten av i dag rymmer så mycket värdefullt och bärande i den sanna kulturen: där finns uppoffrande kamratskap, rättrådighet sann ridderlighet mellan olika nationaliteter, viljeanspanning av det mest beundransvärda slag, fair play, solidaritet med sitt lag, strålande segervilja. Där är det ganska sällsynt att segraren bluffar, är feg eller oärlig. Lagerkransen hemföres i regel av den, som offrat mycket av livets lockelser under årtal; blir idrottsmannen besegrad, faller han oftast med ära — hur många slagna politiker eller misslyckade affärsmän göra det?

Den dag, då dessa egenskaper ej bära upp stjärnidrotten, är den värd att gå under — men då kanske också vår värld är så fången i materialismens förgörande bojor, att äkta livsglädje, ädel och sant mänsklig kamplust, helt förbytts i däst bekvämlighet och att livets enda mening blivit god mat, väl ombonade hus, sexualdriftens tillfredsställande, makten samt att armbåga sig fram genom att lura eller förtala sin nästa o. s. v. Men så länge idrotten rymmer så mycket skönt och är fylld av livets goda makter, då kan och bör även idrottspubliken andligt sett höjas. Får publiken ej sinne för det värdefulla och stimulerande inom idrotten, för den kärna av »framåtskridande», som ligger i tävlingens idé, är detta kanske ej så mycket idrottens fel utan snarare den kulturs, som man visserligen ofta hyllar i svarvad poesi och prosa men som de flesta så ohågat vilja i gärning höja eller vårda, strida eller våga något för. Och den kultur, som så föga entusiasmerar till offer, kan knappast spridas, men behöver väl bli föremål för en omprövning. Den kräver starka, sunda, rätt-rådiga kämpar, vilka lik de tävlande på idrottsbanan spänna sina krafter. Endast då flyr det kvalmiga, det förljugna, det småskurna, det egoistiska och livsförstörande från den moderna tillvaron, om den har män, som till motto för sin livsuppgift taga Schillers ord:

»Und setzet ihr nicht das Leben ein,
Nie wird euch das Leben gewonnen sein.»

J. B—r.